

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

İSTANBUL MEDENİYET
ÜNİVERSİTESİ
Bilim Tarihi Enstitüsü

İTÜ

TÜRKİYE
YAZMA
ESERLER
KURUMU
BAŞKANLIĞI

ULUSLARARASI ALİ KUŞÇU SEMPOZYUMU ve SERGİSİ

(Vefatının 550. Yıldönümü Münasebetiyle)

18-20 Kasım 2024
İstanbul

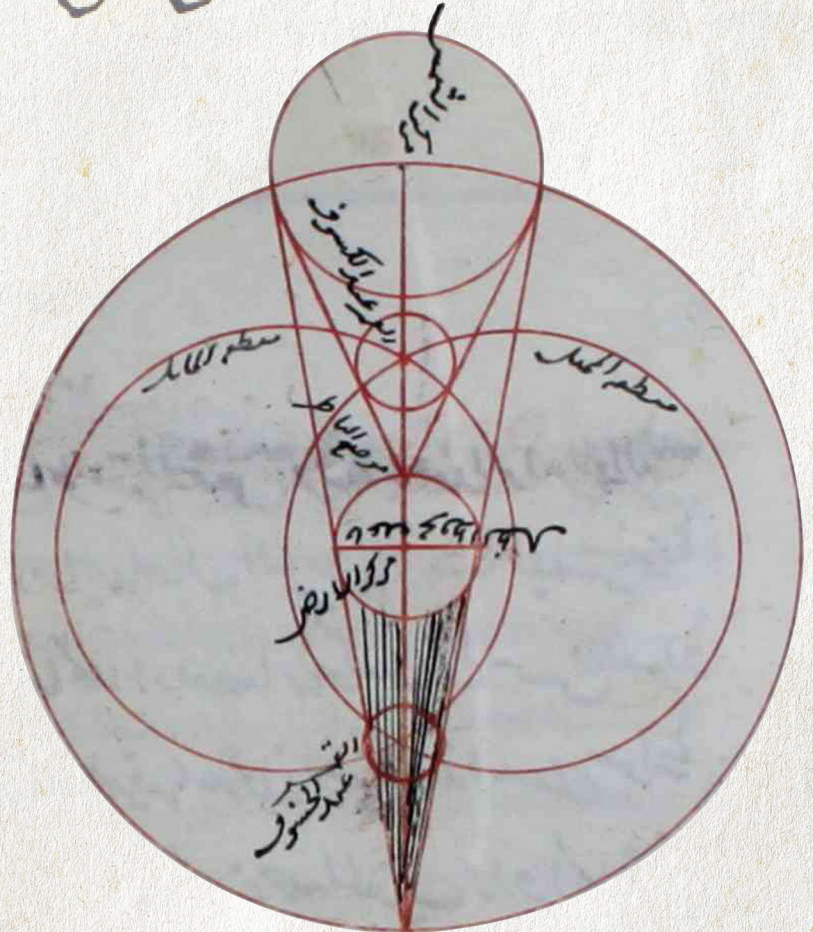
علی کوşچی

unesco

Ali Kuşçu'nun Vefatının
550. Yıl Dönümü
UNESCO İşbirliğiyle
Anılması

www.tuba.gov.tr

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

ISTANBUL MEDENİYET
UNIVERSITY
Institute for the History of Science

İTÜ

TÜRKİYE
YAZMA
ESERLER
KURUMU
BAŞKANLIĞI

INTERNATIONAL 'ALĪ AL-QŪSHJĪ SYMPOSIUM and EXHIBITION

(On the 550th anniversary of his death)

18-20 November 2024
İstanbul

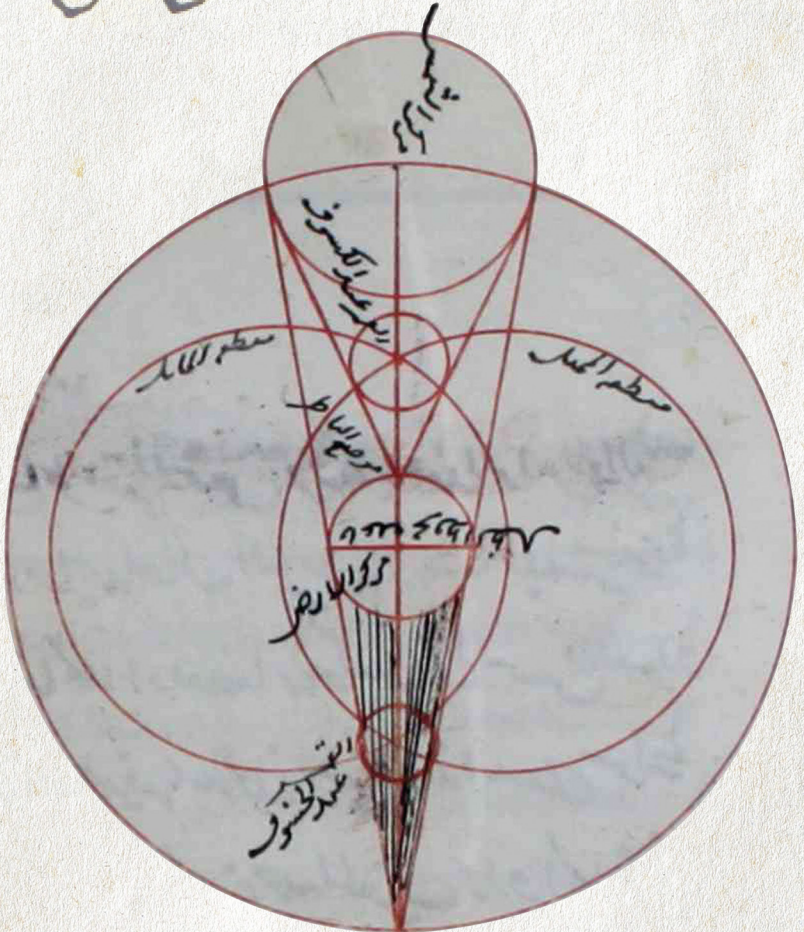
علی قوشجی

unesco

Ali Kuşçu'nun Vefatının
550. Yıl Dönümü
UNESCO İşbirliğiyle
Anılması

www.tuba.gov.tr

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM
BAKANLIĞI

TÜRKİYE
YAZMA
ESERLER
KURUMU
BAŞKANLIĞI

Semerkant'tan İstanbul'a ALİ KUŞÇU ve ÇEVRESİ YAZMA ESER SERGİSİ

Muhakkak ki nimetlerin en faziletlisi ilimdir!
ALİ KUŞÇU

Fatih Sultan Mehmed'in özel davetiyle İstanbul'a gelen Ali Kuşçu (v. 879/1474), Ayasofya ile Sahn-ı Seman/Fatih Medreselerinin programlarına katkıda bulunmuş, müderrislik yapmış, matematik, astronomi, dilbilim, mantık, kelâm ve tefsir gibi çeşitli alanlarda temayüz etmiş, Semerkant matematik-astronomi okulunun baş aktörlerinden, tesirleri günümüzde de devam eden Osmanlı ilim, fikir ve kültür tarihinin de öncü isimlerindendir.

Kültür ve Turizm Bakanımız Sayın Mehmet Nuri Ersoy'un teşrifleriyle gerçekleştireceğimiz, Ali Kuşçu'nun vefatının 550. yıldönümü münasebetiyle hazırladığımız, müellif nüshalarının da yer aldığı ve entelektüel çevresine ait eserlerin yazma nüshalarının sergilendiği "Semerkant'tan İstanbul'a: Ali Kuşçu ve Çevresi" sergimizin açılışına katılımınızdan mutluluk duyarız.

Coşkun Yılmaz
Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanı

18 Kasım 2024, Pazartesi, 10.00
Rami Kütüphanesi Salon F4

İSTANBUL MEDENİYET
ÜNİVERSİTESİ
BİLİM TARİHİ ENSTİTÜSÜ

TÜBA
TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

unesco
Ali Kuşçu'nun Vefatının
550. Yıldönümü
UNESCO İşbirliğiyle Anımsan

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM
BAKANLIĞI

TÜRKİYE
YAZMA
ESERLER
KURUMU
BAŞKANLIĞI

From Samarqand to Istanbul ALĪ AL-QŪSHJĪ and HIS CIRCLE MANUSCRIPT EXHIBITION

"Surely, the most virtuous of blessings is knowledge!"

'ALĪ AL-QŪSHJĪ

'Alī al-Qūshjī (d. 879/1474), who came to Istanbul at the special invitation of Sultan Mehmed II, the Conqueror, contributed to the educational programs of the Hagia Sophia and Sahn-ı Semān/Fatih madrasas, served as a mudarris, and distinguished himself in mathematics, astronomy, linguistics, logic, theology, and exegesis. 'Alī al-Qūshjī was one of the key figures of the Samarqand school of mathematics and astronomy, and a leading figure in the history of Ottoman culture, science, and intellectual thought, whose influence continues to be felt today.

This exhibition, prepared in commemoration of the 550th anniversary of 'Alī al-Qūshjī's passing, is titled "From Samarqand to Istanbul: 'Alī al-Qūshjī and His Circle". It features various holographs and original manuscripts written by members of 'Alī al-Qūshjī's intellectual circle. We would be happy by your presence at the opening ceremony, which will take place in the esteemed company of our Minister of Culture and Tourism, Mr. Mehmet Nuri Ersoy.

Coşkun Yılmaz

President of the Manuscript Institution of Türkiye

Monday, 18 November 2024, 10:00
Ramî Library, Hall F4

İSTANBUL MEDENİYET
ÜNİVERSİTESİ
BİLİM TARİHİ ENSTİTÜSÜ

TÜBA
TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

unesco
Ali Kuşçu'nun Vefatının
550. Yılında
UNESCO İşbirliğinde Anılıyor

Uluslararası Ali Kuşçu Sempozyumu
International ‘Alī Al-Qūshjī Symposium

Semerkant’tan İstanbul’a: Ali Kuşçu ve Çevresi Yazma Eser Sergisi
From Samarkand to İstanbul: ‘Alī Al-Qūshjī and His Circle Manuscript Exhibition

Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, 2024
Turkish Academy of Sciences Publications, 2024

Editörler | Editors

Elmin ALİYEV
Mehmet TUĞRUL

Katkıda Bulunanlar | Contributors

Beyzanur TOPÇUOĞLU
Enes GÜLLÜ
Yavuzcan GÖKÇER
Zehra BİLGİN

Turkish Academy of Sciences

Vedat Dalokay Cad. No: 112 06670 Çankaya - Ankara
Tel: +90 312 442 29 03 • www.tuba.gov.tr

Grafik Tasarım | Graphic Design

İbrahim TOPSAKAL

Sempozyum Yeri | Symposium Venue

İTÜ Maçka Yabancı Diller Yüksekokulu | A104 Amfi

Sergi Yeri | Exhibition Venue

Rami Kütüphanesi Salon F4

TAKDİM

Değerli Bilim İnsanları ve Katılımcılar,

TÜBA (Türkiye Bilimler Akademisi) olarak, büyük astronom, matematikçi ve bilim insanı Ali Kuşçu'nun vefatının 550. yıldönümünde, onun hatırasına düzenlenen uluslararası sempozyuma ev sahipliği yapmanın gururunu yaşıyoruz. UNESCO'nun 2024 yılını "Ali Kuşçu Yılı" ilan etmesi, medeniyetimize derin katkılar sunmuş bu kıymetli bilim insanını bir kez daha takdirle anmamıza vesile olmuştur.

Ali Kuşçu, XV. yüzyılda astronomi ve matematik alanlarında gerçekleştirdiği çalışmalarıyla yalnızca dönemin bilim dünyasında değil, çağlar boyu etkisini sürdüren derin bir iz bırakmıştır. Onun eserleri, bilimin evrenselliğini ve farklı coğrafyalardaki bilim insanlarının katkılarının bir bütün olarak insanlığın ilerlemesine nasıl hizmet ettiğini bizlere gösteren önemli birer belgedir. Ali Kuşçu'nun İstanbul'a gelerek burada gerçekleştirdiği çalışmalar, bilimin Osmanlı İmparatorluğu'nda nasıl geliştiğine dair önemli bir dönüm noktasıdır. Matematik ve astronomi başta olmak üzere, bilimsel düşüncenin ve araştırmanın ilerlemesine yaptığı katkılar bugün dahi büyük bir saygıyla anılmaktadır.

TÜBA olarak, böylesine önemli bir bilim insanını anmak ve onun bilimsel mirasını yeniden değerlendirmek amacıyla İstanbul Medeniyet Üniversitesi Bilim Tarihi Enstitüsü, İstanbul Teknik Üniversitesi ve Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı ile işbirliği içerisinde düzenlediğimiz bu sempozyum ve sergide, farklı coğrafyalardan bilim insanlarını bir araya getiriyoruz. Bu vesileyle, Ali Kuşçu'nun çalışmalarının yalnızca geçmişte değil, günümüzde de bilimsel düşüncenin ve kültürün gelişimine ilham verdiğini vurgulamak istiyoruz.

Sempozyum süresince, Ali Kuşçu'nun bilimsel mirasını yeniden ele alırken, onun çalışmalarının günümüz bilimine nasıl ışık tuttuğunu ve gelecek kuşaklar için ne denli önemli bir ilham kaynağı olduğunu hep birlikte keşfedeceğiz. Bilimsel araştırmanın gücü ve bilgiye olan adanmışlığı, Ali Kuşçu'nun izinden giden her bilim insanına yol gösterici olmaya devam edecektir.

Bu anlamlı etkinliğin gerçekleşmesinde emeği geçen tüm organizasyon komitesine, değerli katılımcılara ve bilim insanlarına teşekkürlerimi sunuyorum. Ali Kuşçu'nun bilimsel mirasını daha ileriye taşımak adına sizlerle bu önemli platformda bir araya gelmekten onur duyuyoruz.

Prof. Dr. Muzaffer Şeker

TÜBA Başkanı

INTERNATIONAL ‘ALĪ AL-QŪSHJĪ SYMPOSIUM and EXHIBITION

FOREWORD

Esteemed Scholars and Participants,

As TÜBA (Turkish Academy of Sciences), we take great pride in hosting this international symposium in memory of the great astronomer, mathematician, and scientist ‘Alī al-Qūshjī, on the 550th anniversary of his passing. UNESCO’s declaration of 2024 as the “Year of ‘Alī al-Qūshjī” provides us with a valuable opportunity to commemorate this distinguished figure, who made profound contributions to our civilization.

‘Alī al-Qūshjī, through his groundbreaking work in astronomy and mathematics during the 15th century, left an enduring mark not only on the scientific world of his time but also on future generations. His works serve as a testament to the universality of science and to how contributions from scholars in various regions can collectively advance human progress. ‘Alī al-Qūshjī’s arrival in İstanbul and the work he conducted here marked a significant turning point in the development of science within the Ottoman Empire. His contributions, particularly in mathematics and astronomy, continue to be revered with great respect today for their impact on scientific thought and inquiry.

In this symposium and exhibition, organized in collaboration with Istanbul Medeniyet University Institute for the History of Science, Istanbul Technical University, and Presidency of Türkiye Manuscripts Institution, TÜBA is honored to bring together scholars from diverse regions to pay tribute to this extraordinary figure and to re-evaluate his scientific legacy. On this occasion, we would like to emphasize that ‘Alī al-Qūshjī’s work has inspired the development of scientific thought and culture not only in the past but also today.

Throughout the symposium, as we delve into ‘Alī al-Qūshjī’s legacy, we will collectively explore how his work continues to shed light on modern science and serves as an enduring source of inspiration for future generations. The power of scientific inquiry and dedication to knowledge, as exemplified by ‘Alī al-Qūshjī, will continue to guide every scholar who follows in his footsteps.

I would like to extend my heartfelt thanks to the organizing committee, all the esteemed participants, and scholars who have contributed to making this meaningful event possible. We are honored to come together on this important platform to carry forward ‘Alī al-Qūshjī’s scientific legacy.

Prof. Muzaffer Şeker
TÜBA President

SUNUŞ

İstanbul Medeniyet Üniversitesi Bilim Tarihi Enstitüsü ile Türkiye Bilimler Akademisi'nin (TÜBA) işbirliği, İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı ve Fatih Belediyesi'nin katkılarıyla düzenlenen Uluslararası Ali Kuşçu Sempozyumu ve Sergisi, İslam felsefe ve bilim tarihinde erken ve geç yenilenme dönemlerinin kesişiminde yer alan ve hicrî takvime göre 7 Şaban 879 tarihinde İstanbul'da vefat ederek Eyüp Sultan Haziresi'ne defnedilen Ali Kuşçu'nun 550. ölüm yıldönümü münasebetiyle gerçekleştirilmektedir.

Ali Kuşçu mantık, matematik, kelâm, tefsir ve dil bilimleri başta olmak üzere çeşitli ilimlerde temayüz etmiş bir isimdir. Timurlu hükümdarı Uluğ Bey'in himayesinde Semerkant'ta yetişmiş, Semerkant Matematik-Astronomi Okulu'nun baş aktörlerinden biri olarak nazârî ve gözlemsel astronomi çalışmaları ile hem tarihte en etkili astronomi metinlerinden *Uluğ Bey Zîcî*'nin yazılmasında pay sahibi olmuş hem de kendi telifleriyle matematik bilimlerde dönemi içerisinde geniş coğrafyalarda temel başvuru kaynakları ortaya koymuştur. Ayrıca dinî ilimlerdeki eğitim ve entelektüel tartışmalara da katkılarda bulunmuş, Kelâmî, Meşşâî, İşrâkî ve Ekberî tutumlar çerçevesinde oluşan düşünce geleneklerine dayanan canlı bilim ortamı içinde kendi özgün bakış açısını hissettirmiştir. Buna ek olarak, ailesi ve öğrencileriyle birlikte İstanbul'a göç etmesi hem Semerkant Okulu'nun küreselleşmesini sağlamış hem de kendi eserlerinin farklı dillere çevrilerek geniş bir coğrafyada yankı bulmasına neden olmuştur. Bu durum Ali Kuşçu'yu bilginin dolaşımı ve farklı kültürler arasındaki etkileşimin konusu olması bakımından da müstesna bir yere yerleştirmiştir.

Ali Kuşçu'nun Semerkant Rasathanesi ve Uluğ Bey'le irtibatından dolayı literatürde astronomluğu ve matematikçiliği etrafında örülen baskın bir anlatı mevcuttur. Halbuki matematik bilimlerindeki katkısını ayrıntılı bir biçimde ortaya koyan çalışmaların yeterli olduğu söylenemez. Dahası, kelâm eseri *Şerhu't-Tecrîd* ve dil eseri *Unkûdu'z-Zevâhir* başta olmak üzere diğer eserleriyle de döneminde ve sonrasında etkisi düşünce tarihinde izlenebilmektedir.

Ali Kuşçu ve eserlerinin farklı perspektiflerden araştırma konusu kılınması önemlidir. Ayrıca, Ali Kuşçu'nun entelektüel gelişimine ve etki sahası oluşturabilmesine zemin hazırlayan tarihî bağlamın da masaya yatırılması gerekmektedir. Ali Kuşçu ve eserlerinin İslam felsefe-bilim tarihi açısından önemine işaret etmeyi ve literatüre bu açıdan katkıda bulunmayı hedefleyen sempozyum tebliğlerinden seçilenler hakem değerlendirmesi sonrasında editörlü kitapta yayınlanacaktır.

Prof. Dr. İhsan Fazhoğlu

İMÜ Bilim Tarihi Enstitüsü Müdürü

PREFACE

International ‘Alī Al-Qūshjī Symposium and Exhibition, co-organized by İstanbul Medeniyet University Institute for the History of Science and Turkish Academy of Sciences (TÜBA) with the contribution of İstanbul Technical University (İTÜ), Presidency of Türkiye Manuscripts Institution and Fatih Municipality has been held to commemorate the 550th death anniversary of ‘Alī al-Qūshjī, a prominent figure situated at the intersection of early and late renewal periods in the history of Islamic philosophy and science, who passed away in İstanbul and was buried in the Eyüp Sultan Cemetery on 7 Sha‘bān 879 according to the Hijrī calendar.

‘Alī al-Qūshjī excelled in diverse fields of study, including logic, mathematics, theology, exegesis, and linguistics. He was educated under the patronage of Timurid ruler Ulugh Beg in Samarqand, where he played a significant role in both theoretical and observational astronomy at the Samarqand School of Mathematics and Astronomy. His contributions not only facilitated the writing of the influential astronomical text, the *Zīj-i Ulugh Beg* but also established his own authored works as fundamental references in mathematics across vast geographical regions of his time. Additionally, he made contributions to religious sciences and participated in intellectual debates within the traditions of Kalāmī, Mashshā’ī, Ishraqī and Akbarī thought, showcasing his unique perspective amidst a vibrant scientific environment. Furthermore, ‘Alī al-Qūshjī’s migration to İstanbul with his family and students facilitated the globalization of the Samarqand School and led to the translation of his works into various languages, thus gaining resonance in a broader geographical area. This positioning of ‘Alī al-Qūshjī within the circulation of knowledge and intercultural interaction underscores his exceptional place in intellectual history.

Despite the prevalent narrative focusing on his affiliation with the Samarqand Observatory and his connection with Ulugh Beg, it is imperative to acknowledge that existing studies may not sufficiently highlight his contributions to mathematical sciences. Moreover, his influence can be traced in the history of thought through his theological work *Sharh al-Tajrīd* and linguistic work *Unqūd al-Zawāhir* among others.

Thus, it is crucial to explore ‘Alī al-Qūshjī and his works from various perspectives. Additionally, examining the historical context that facilitated his intellectual development and impact is essential. The proceedings of the symposium, which aims to emphasize the significance of Alī Kuşçu and his works in terms of the history of Islamic philosophy and science and to contribute to the literature in this respect, will be published in an edited book after peer review.

Prof. İhsan Fazlıoğlu

IMU Institute for the History of Science Director

KURULLAR - BOARDS

ONUR KURULU - HONORARY BOARD

Muzaffer Şeker | Türkiye Bilimler Akademisi
Gülfettin Çelik | İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Hasan Mandal | İstanbul Teknik Üniversitesi
Coşkun Yılmaz | Türkiye Yazma Eserler Kurumu
Jamil Ragep | McGill University

BİLİM KURULU - SCIENTIFIC BOARD

Abdurrahman Atçıl | Sabancı Üniversitesi
Ahmet Tunç Şen | Columbia University
Bakhran Abdulkhalimov | O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi
Bilgin Aydın | İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Ertuğrul İsmail Ökten | İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Feridun M. Emecen | İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi | TÜBA
Harun Yılmaz | Marmara Üniversitesi
Hayrunnisa Alan | İstanbul Medeniyet Üniversitesi
İhsan Fazlıoğlu | İstanbul Medeniyet Üniversitesi
İlker Evrim Binbaş | Universität Bonn
Mustafa Kaçar | Fatih Sultan Mehmed Vakıf Üniversitesi
Mustafa Çiçekler | İstanbul Medeniyet Üniversitesi | TÜBA
Mustakim Arıcı | İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Nargis T. Nurulla-Khoja | Silk Road International University of Tourism and Cultural Heritage
Robert Morrison | Bowdoin College
Sally Ragep | McGill University
Selim Karahasanoğlu | İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Sevtap Kadioğlu | İstanbul Üniversitesi
Shuhrat Ehgamberdiev | O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi
Tuncay Zorlu | İstanbul Teknik Üniversitesi
Zahit Atçıl | Boğaziçi Üniversitesi
Şule Taşkiran | İstanbul Medeniyet Üniversitesi

DÜZENLEME KURULU - ORGANIZING BOARD

Cem Korkut | Türkiye Bilimler Akademisi
Elif Baga | İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Elmin Aliyev | İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Hasan Umut | Boğaziçi Üniversitesi
Mürsel Doğrul | Türkiye Bilimler Akademisi

INTERNATIONAL ‘ALĪ AL-QŪSHJĪ SYMPOSIUM and EXHIBITION

Mehmet Arıkan | İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Mehmet Tuğrul | Türkiye Bilimler Akademisi
Sena Aydın | İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Taha Yasin Arslan | İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Zehra Bilgin | İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Zeynep Aysan Şahintaş | Türkiye Bilimler Akademisi

AKADEMİK SEKRETARYA - ACADEMIC SECRETARY

Beyzanur Topçuoğlu | İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Enes Güllü | İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Esra Nur Osta | İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Kübra Taşdemir | İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Yavuzcan Gökçer | İstanbul Medeniyet Üniversitesi

KATILIMCILAR - PARTICIPANTS

Abdullah Yıldırım | İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Colinda Lindermann | Universiteit Ghent
Elif Baga | İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Elmin Aliyev | İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Engin Erdem | Ankara Üniversitesi
Eşref Altaş | İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Faruk Düşünceli | Mardin Artuklu Üniversitesi
Hasan Umut | Boğaziçi Üniversitesi
İbrahim Halil Üçer | İstanbul Medeniyet Üniversitesi
İhsan Fazlıoğlu | İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Jamil Ragep | McGill University
Mehmet Arıkan | İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Mehmet Özturan | İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Mehmet Zahit Tiryaki | İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Mostafa Yavari | Tahran University
Orhan Güneş | İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Ömer Türker | Marmara Üniversitesi
Özgür Kavak | Marmara Üniversitesi
Recep Alpyağıl | İstanbul Üniversitesi
Sally Ragep | McGill University
Sena Aydın | İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Shokhruz Sharipov Fakhriddin Ugli | O‘zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi
Şükran Fazlıoğlu | Marmara Üniversitesi
Zehra Bilgin | İstanbul Medeniyet Üniversitesi

PROGRAM

INTERNATIONAL ‘ALĪ AL-QŪSHJĪ SYMPOSIUM and EXHIBITION

18 Kasım-Pazartesi / Monday-November 18

16:00 **Semerkant’tan İstanbul’a: Ali Kuşçu ve Çevresi Yazma Eser Sergisi** | *From Samarqand to İstanbul: ‘Alī Al-Qūshjī and His Circle Manuscript Exhibition*

19 Kasım-Salı / Tuesday-November 19

09:00-10:00 **Kayıt** / Registration

10:00-10:40 **Selamlama Konuşmaları** | Welcoming Speeches

Prof. Dr. İhsan FAZLIOĞLU *İstanbul Medeniyet Üniversitesi Bilim Tarihi Enstitüsü Müdürü* | *Director of İstanbul Medeniyet Üniversitesi Institute for the History of Science*

Dr. Coşkun YILMAZ *Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı* | *Presidency of Türkiye Manuscripts Institution*

Prof. Dr. Gülfettin ÇELİK *İstanbul Medeniyet Üniversitesi Rektörü* | *President of İstanbul Medeniyet University*

Prof. Dr. Hasan MANDAL *İstanbul Teknik Üniversitesi Rektörü* | *President of İstanbul Technical University*

Prof. Dr. Bakhram ABDULKHALİMOV *Özbekistan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi Başkan Yardımcısı* | *Vice-President of the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan*

Prof. Dr. Muzaffer ŞEKER *Türkiye Bilimler Akademisi Başkanı* | *President of Turkish Academy of Sciences*

Prof. Dr. Erol ÖZVAR *Yükseköğretim Kurulu Başkanı* | *President of the Council of Higher Education (teşrifleri hâlinde)*

Mehmet Fatih KACIR *Türkiye Cumhuriyeti Sanayi ve Teknoloji Bakanı* | *Minister of Industry and Technology, Republic of Türkiye (teşrifleri hâlinde)*

10:40-11:10 **Onur Konuşması** / Speech of Honour

Jamil RAGEP

‘Abd al-‘Alī al-Bīrjandī vs. ‘Alī al-Qūshjī, or Why Wasn’t Copernicus a Muslim? / Abdūlālī el-Bircendī ile Ali Kuşçu’yu Kıyaslamak ya da Kopernik Neden Müslüman Değildi?

11:10-11:30 **Çay-Kahve Arası** / Coffee Break

11:30-12:00 **Takdim Konuşması** / Introductory Speech

Sally RAGEP

A Visual Exploration of ‘Alī al-Qūshjī’s Life and Works / Ali Kuşçu’nun Hayatı ve Eserlerinin Görsel Keşfi

12:00-12:30 **Açılış Konuşması** / Keynote Speech

İhsan FAZLIOĞLU

Kaynakları ve Etkileri Açısından Ali Kuşçu’nun Sayı Tanımı / ‘Alī al-Qūshjī’s Definition of Number in Terms of its Sources and Effects

12:30-14:00 **Öğle Yemeği** / Lunch

1. OTURUM / SESSION 1

14:00-15:20

Oturum Başkanı / Chair: **Sevtap Kadioğlu**

14:00-14:20 **Hasan Umut**

İslam Teorik Astronomi Tarihinde Ali Kuşçu’nun *el-Fethiyye*’si: Tarihsel ve Metinsel Bir Analiz / ‘Alī al-Qūshjī’s al-Fathiyya in the History of Islamic Theoretical Astronomy: A Historical and Textual Analysis

- 14:20-14:40** **Sally Ragep**
Kāshī vs. ‘Urđī vs. Ptolemy: Celestial Ordering Prior to al-Qūshjī / Kuşçu Öncesinde Göksel Düzen: Kāshī, Urdī ve Batlamyus Kıyaslaması
- 14:40-15:00** **Mostafa Yavari**
Bridging the Gap between Hay’a and Zīj Traditions: al-Qūshjī’s Commentary and the Creation of Planetary Astronomical Tables in the *Uluğ Beg’s Zīj* / Hey’e ve Zīc Gelenekleri Arasında Köprü Kurmak: Kuşçu’nun Şerhi ve *Uluğ Bey Zīc*’indeki Gezegenel Astronomi Cetvellerinin Oluşturulması
- 15:00-15:20** **Sena Aydın**
İslam Fizik Tarihinde Optik Problemleri ve Işık Terminolojisi: Ali Kuşçu Örneği / Optical Problems and Light Terminology in the History of Physics in Islamic World: The Example of ‘Alī al-Qūshjī
- 15:20-15:40** **Çay-Kahve Arası / Coffee Break**

2. OTURUM / SESSION 2
15:40-17:00

Oturum Başkanı / Chair: Mustafa Çiçekler

- 15:40-16:00** **Colinda Lindermann**
‘Alī al-Qūshjī as a Language Scholar / Bir Dilbilimci Olarak Ali Kuşçu
- 16:00-16:20** **Abdullah Yıldırım**
Lām-ı Ta’rîfin Hakikati Nedir? - Ali Kuşçu’nun Tahkiki / What is the Truth of Lām-ı Tā’rîf? – ‘Alī al-Qūshjī’s Investigation
- 16:20-16:40** **Recep Alpyağlı**
Ali Kuşçu’da Bir Meta-metafor Teorisi Olarak “İstiâre-i Tahyîliye” / “Imaginative Metaphor” as a Meta-metaphor Theory in ‘Alī al-Qūshjī
- 16:40-17:00** **Şükran Fazhoğlu**
Ali Kuşçu’ya 19. Yüzyıldan Bakmak: Burdurlu Ömer Efendi’nin *Şerhu Risâleti’l-İsti’âre li-Ali Kuşcî* Adlı Eseri / Viewing ‘Alī al-Qūshjī from the 19th Century: The Work of Burdurlu Ömer Efendi Titled *Sharh Risâlah al-Isti’âra li-‘Alī Qūshjī*
- 17:00-17:20** **Çay-Kahve Arası / Coffee Break**

3. OTURUM / SESSION 3
17:20-18:20

Oturum Başkanı / Chair: Taha Yasin Arslan

- 17:20-17:40** **Orhan Güneş**
Klasik Dönem Öğrenci-Hoca İlişisine Bir Örnek: Gulâm Sinân’ın Gözünden Ali Kuşçu / An Example of the Classical Period Student-Scholar Relationship: ‘Alī al-Qūshjī According to Ghulâm Sinân
- 17:40-18:00** **Elmin Aliyev**
Risâle der İlm-i Hey’e’nin Erken Dönem Çeviri ve Şerhleri Üzerine Bir Literatür Değerlendirmesi / A Literature Evaluation on the Early Translation and Commentaries of *Risâla dar ‘İlm-i Hay’a*
- 18:00-18:20** **Shokhruz Sharipov Fakhriddin Ugli**
Translating ‘Alī al-Qūshjī: Soviet Era Adaptations and the Legacy of Ibrahim Muminov in Uzbekistan’s Literary Landscape / Ali Kuşçu’yu Tercüme Etmek: Sovyet Dönemi Uyarlamaları ve Özbekistan’ın Edebiyat Manzarasında İbrahim Muminov’un Mirası
- 19:00-21:00** **Akşam Yemeği / Dinner**

INTERNATIONAL ‘ALĪ AL-QŪSHJĪ SYMPOSIUM and EXHIBITION

20 Kasım-Çarşamba / Wednesday-November 20

4. OTURUM / SESSION 4 10:00-11:00

Oturum Başkanı / Chair: **M. Cüneyt Kaya**

- 10:00-10:20** **İbrahim Halil Üçer**
İslam Düşünce Geleneğinde Zihinselci Bir Eğilimden Bahsedilebilir Mi? Ali Kuşçu’nun Tümmeller Teorisi Üzerine / Is it Possible to Talk About a Mentalist Tendency in the Post-Classical Islamic Philosophy? On ‘Alī al-Qūshjī’s Theory of Universals
- 10:20-10:40** **Ömer Türker**
Adududdin el-İcî ve Ali Kuşçu Tartışması: Ontoloji Tartışması Kipler Mantığının Bir Devamı mıdır? / ‘Adud al-Dīn al-Ījī and ‘Alī al-Qūshjī Debate: Is the Debate of Ontology a Continuation of Modal Logic?
- 10:40-11:00** **Mehmet Özturan**
Bir-Çok ve Yükleme Şeması: Ali Kuşçu’nun Perspektifi / One-Many and the Predication Schema: ‘Alī al-Qūshjī’s Perspective
- 11:00-11:20** **Çay-Kahve Arası / Coffee Break**

5. OTURUM / SESSION 5 11:20-12:40

Oturum Başkanı / Chair: **Selim Karahasanoğlu**

- 11:20-11:40** **Eşref Altaş**
Ali Kuşçu’da Fâil-i Muhtâr Anlayışıyla Birlikte Bilim Yapmanın İmkânı Üzerine / On the Possibility of Doing Science with the View of Free-Willed God in ‘Alī Al-Qūshjī
- 11:40-12:00** **Engin Erdem**
Ali Kuşçu’nun Yeni Şerh’inde Tanrı’nın Zorunluluğu ve Basitliği Meselesi / The Issue of God’s Necessity and Simplicity in ‘Alī al-Qūshjī New Commentary
- 12:00-12:20** **Mehmet Zahit Tiryaki**
Bedenden Başkalık (*Mugâyeret*) ve Bedenden Soyutluk (*Tecerrüd*) Arasında İnsani Nefsin Halleri: Ali Kuşçu Örneği / The Position of the Human Self Between Otherness from the Body (*Mugâyarat*) and Abstraction from the Body (*Tajarrud*): The Case of ‘Alī al-Qūshjī
- 12:20-12:40** **Özgür Kavak**
Polemik ile İnşa Arasında: Ali Kuşçu’nun İmamet Anlayışı / Between Polemic and Construction: ‘Alī al-Qūshjī’s View of Imamate
- 12:40-14:00** **Öğle Yemeği / Lunch**

6. OTURUM / SESSION 6
14:00-15:20

Oturum Başkanı / Chair: Mustafa Kaçar

- 14:00-14:20** **Elif Baga**
Hem Yeryüzü Hem Gökyüzü: *Muhammediyye*'nin Mesâhası / Both the Earth and the Sky: al-Misâha of *al-Muhammadiyya*
- 14:20-14:40** **Zehra Bilgin**
İlm-i Hey'et'e Hazırlık: Ali Kuşçu'nun *Risâle der İlm-i Hisâb*'ı / Preparation to Astronomy: 'Alî al-Qūshjî's *Risâla dar 'İlm-i Hisâb*
- 14:40-15:00** **Faruk Düşünceli**
Ali Kuşçu'nun *er-Risâletu'l-Muhammediye* Eserinde Hisâb-ı Sittînî Makalesi / Hisâb-i Sittînî Section in 'Alî al-Qūshjî's *al-Risâla al-Muhammadiyya*
- 15:00-15:20** **Mehmet Arıkan**
Tuhfetu'sh-Shâhiyye Şerhi Çerçevesinde Ali Kuşçu'nun Geometrinin İlkelerine Dair Görüşleri / 'Alî al-Qūshjî's Views on the Principles of Geometry in the Context of *Sharh al-Tuhfat al-Shâhiyya*
- 15:20-15:40** **Çay-Kahve Arası / Coffee Break**

DEĞERLENDİRME OTURUMU / EVALUATION SESSION

15:40-16:30

İhsan Fazlıoğlu
Bakhrām Abdulkhalimov
Muzaffer Şeker

19:00-21:00 **Akşam Yemeği / Dinner**

ÖZETLER | ABSTRACTS

LÂM-I TA‘RÎFİN HAKİKATİ NEDİR? - ALİ KUŞÇU’NUN TAHKİKİ

WHAT IS THE TRUTH OF LÂM-I TĀ‘RĪF? - ‘ALĪ AL-QŪSHJĪ’S INVESTIGATION

Abdullah Yıldırım

Doktor Öğretim Üyesi | Assistant Professor

İstanbul Medeniyet Üniversitesi | İstanbul Medeniyet University

abdyld@gmail.com

ORCID: 0000-0002-1915-4662

CV

1980 yılında İstanbul’da doğdu. Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi’nden mezun oldu (2004). Marmara Üniversitesi, Arap Dili ve Belâgatı Bölümü’nde yüksek lisansını (2007) ve doktorasını (2020) tamamladı. Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi’nde öğretim görevlisi (2011-2012), İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda araştırma görevlisi olarak çalıştı (2012-2022). Hâlen İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda öğretim üyeliği görevini sürdürmektedir (2022’den itibaren). Daha çok müteahhir dönem Arap dilbilimi ve felsefesi alanında çalışmalar yürüten Yıldırım, vaz‘, nahiv ve belâgat gibi bilimlerin tarihi ve meselelerini incelemekte ve yayınlar yapmaktadır.

He was born in 1980 in İstanbul. He graduated from Marmara University, Faculty of Theology (2004). He completed his Master’s (2007) and PhD (2020) at Marmara University, Department of Arabic Language and Rhetoric. He worked as a lecturer at Marmara University, Faculty of Theology (2011-2012), and as a research assistant at İstanbul Medeniyet University, Department of Arabic Language and Literature (2012-2022). He has been serving as a faculty member at the Department of Arabic Language and Literature at İstanbul Medeniyet University since 2022. Yıldırım primarily conducts research in the fields of late-period Arabic linguistics and philosophy, examining the history and issues of sciences such as wad‘, nahw and balaghah and publishes works in these areas.

Özet

Entelektüel biyografisi XV. yüzyılın başında Semerkant’ta başlayan Ali Kuşçu, matematik ve astronomi dışında, Arap dilbilimi ve İslâmî ilimler konusunda önemli eserler vermiş bir âlimdir. Bu çerçevede müellifin bilim ve düşünce yapısının oluşumunda etkin isimlerin başında Sa’duddin et-Teftâzânî (ö. 792/1390) gelir. Nitekim Kuşçu pek çok çalışmasında hissedilir biçimde et-Teftâzânî’nin ortaya koyduğu izlek üzerinde ilerler. Kavramsal olarak ise Kuşçu’nun çalışmalarındaki en temel unsurun vaz‘ sorunu olduğu söylenebilir. Bu kapsamda müellifin *Keşşâf* haşiyesinde tartıştığı meselelerden biri elif-lâm takısının (ل) hakikati, diğer bir deyişle ilk vaz‘ın ne olduğu meselesidir. Muhtemelen müellif İstanbul’a geldikten sonra *Keşşâf* haşiyesinin ilgili kısmı önemine binaen bağımsız bir risâle şeklinde istinsah edilmiştir. Teftâzânî’den farklı olarak Kuşçu’nun tahkikine göre elif-lâm takısında asıl olan ahd değil cins anlamıdır. Bunun dışındaki tüm kullanımlar cins anlamı üzerine ziyadedir. Öte yandan cins anlamı dışındaki kullanımların mecaz olduğu öne sürülemez. Çünkü tüm bu durumlarda elif-lâm takısı esasen vaz‘ olunduğu ilk manada kullanılmakta, bunun dışındaki anlamlar ise harici unsurlardan çıkarılmaktadır. Tebliğde öncelikle Kuşçu ile Teftâzânî arasındaki ilişki tarihsel ve teorik verilerden hareketle ortaya konacak, akabinde müellifin ilgili meseledeki tahkiki başta Teftâzânî olmak üzere dil ve usûl âlimlerinin görüşleri dikkate alınarak analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler

Ali Kuşçu, Teftâzânî, lâm-ı ta ‘rîf, vaz‘

Abstract

‘Alī al-Qūshjī, whose intellectual biography began in Samarkand at the beginning of the 15th century, is a scholar who wrote important works on Arabic linguistics and Islamic sciences, in addition to mathematics and astronomy. In this context, Sa’d al-Dīn al-Taftāzānī (d. 792/1390) is one of the most influential names in the formation of the author’s scientific and thought structure. As a matter of fact, al-Qūshjī follows the theme put forward by Taftāzānī in many of his works. Conceptually, it can be said that the most fundamental element in al-Qūshjī’s works is the problem of vaz‘. In this context, one of the issues that the author discusses in the *al-Kashshāf* annotation is the truth of the alif-lām suffix (ل), in other words, what its first wad‘ is. Probably, after the author came to İstanbul, the relevant part of the *al-Kashshāf* annotation was copied as an independent treatise due to its importance. Unlike Taftāzānī, according to al-Qūshjī’s investigation, the main thing in the alif-lām suffix is not the “ahd” but the genus meaning “cins”. All other uses are based on gender meaning. On the other hand, it cannot be claimed that uses other than gender meaning are metaphors. Because in all these cases, the suffix alif-lām is used in the first sense in which it was given, and other meanings are derived from external elements. In the paper, first of all, the relationship between al-Qūshjī and Taftāzānī will be revealed based on historical and theoretical data, and then the author’s investigation on the relevant issue will be analyzed by taking into account the opinions of language and usûl scholars, especially Taftāzānī.

Keywords

‘Alī al-Qūshjī, al-Taftāzānī, lâm al-ta ‘rîf, wad‘

‘ALĪ AL-QŪSHJĪ AS A LANGUAGE SCHOLAR BİR DİLBİLİMCİ OLARAK ALİ KUŞÇU

Colinda Lindermann

Doktorası Sonrası Araştırmacı | Postdoctoral Researcher

Gent Üniversitesi | Ghent University

colinda.lindermann@ugent.be

ORCID: 0000-0001-9806-494X

CV

She holds an MA in Classics from Leiden University (2005) and and MA in Arabic Studies from Free University Berlin (2016). In 2023, she defended her PhD thesis on premodern Arabic lexicography at Free University Berlin. From 2020 to 2023 she worked at the Berlin State Library in the DFG-project “Orient-Digital” aimed at developing a database of oriental manuscripts in European collections and beyond (<https://www.qalamos.net/>). Currently, she is a postdoctoral researcher in the ERC-project KNOW: Polymathy and Interdisciplinarity in Premodern Islamic Epistemic Cultures (PI: Islam Dayeh) at Ghent University, Belgium. Her research interests include the history of Arabic language scholarship, Arabic lexicography and grammar, Islamic intellectual history, commentary culture, and pre-Islamic poetry. She is the managing editor of *Philological Encounters* (Leiden: Brill, executive editor: Islam Dayeh), a journal devoted to the historical and philosophical critique of philology as a global practice.

Leiden Üniversitesi’nden (2005) klasikler alanında ve Berlin Free Üniversitesi’nden (2016) Arapça çalışmaları alanında yüksek lisans derecelerine sahiptir. 2023 yılında Berlin Free University’de premodern Arapça sözlükbilimi üzerine doktora tezini savunmuştur. 2020-2023 yılları arasında Berlin Devlet Kütüphanesi’nde DFG projesi olan “Orient-Digital” kapsamında Avrupa koleksiyonlarındaki oryantal el yazmaları veri tabanı geliştirmeyi amaçlayan bir projede çalıştı (<https://www.qalamos.net/>). Hâlen ERC projesi KNOW: “Polymathy and Interdisciplinarity in Premodern Islamic Epistemic Cultures” (PI: Islam Dayeh) kapsamında Ghent Üniversitesi’nde (Belçika) doktora sonrası araştırmacı olarak görev yapmaktadır. Araştırma alanları arasında Arap dilbiliminin tarihi, Arap sözlükbilimi ve grameri, İslam entelektüel tarihi, şerh kültürü ve İslam öncesi şiir yer almaktadır. Küresel bir pratik olarak filolojinin tarihsel ve felsefi eleştirisine adanmış bir dergi olan *Philological Encounters*’ın (Leiden: Brill, yönetici editör: Islam Dayeh) yönetici editörüdür.

Abstract

While he is most famous for his achievements in the fields of astronomy and mathematics, ‘Alī al-Qūshjī was also productive in the disciplines of *lugha* (Arabic lexicology), *sarf* (morphology), and *bayān* (rhetoric). How does this activity relate to his other scientific achievements? It has been said that the clarity of his linguistic texts shows his “mathematical mind” as well as the influence of Sa‘d al-Dīn al-Taftazānī (d. 792/1390) and al-Sharīf al-Jurjānī (d. 816/1413), both of whom had been active in ‘Alī al-Qūshjī’s birthplace Samarqand. However, if we view his scholarly output as a consistent expression of an integrated knowledge system, it may become easier to account for his interest in language. This presentation will discuss a short treatise by ‘Alī al-Qūshjī, *al-Risāla fī bahth al-mufradāt*, and its place among his “linguistic” works. It will focus on the concept of *wad‘*, with which ‘Alī al-Qūshjī engaged in multiple writings, and his understanding of its connection to *sarf* and *ishtiqāq*, which is also apparent from his *Unqūd al-zawāhir fī al-sarf*, to examine ‘Alī al-Qūshjī’s philosophy of language and his view on the function of *lugha* within the sciences and the integration of the disciplines.

Keywords

‘Alī al-Qūshjī, lugha, wad‘, Arabic language, philosophy of language

Özet

Ali Kuşçu, daha ziyade astronomi ve matematik alanlarındaki başarılarıyla tanınsa da lügat, sarf ve beyân disiplinlerinde de üretken bir düşünürdür. Peki bu alanlardaki yapıtlarının onun diğer bilimsel başarılarıyla ilişkisi nedir? Dilbilimsel metinlerindeki berraklığın bir taraftan onun “matematiksel düşünme biçimini” diğer taraftan ise doğduğu şehir olan Semerkant’ta yaşamış Sa‘duddin et-Taftazânî (ö. 792/1390) ile Seyyid Şerîf el-Cürcânî’nin (ö. 816/1413) etkisini yansıttığı ifade edilmektedir. Bununla birlikte, onun ilmî birikimi bütünleşik bir bilgi sisteminin tutarlı ifadesi olarak değerlendirilirse, dilbilime olan ilgisi daha kolay açıklanabilir. Bu sunumda Ali Kuşçu’nun *er-Risāle fī bahsi ‘l-müfredāt* adlı kısa risalesi ve bu risalenin Kuşçu’nun “dilbilimsel” eserleri arasındaki yeri tartışılacaktır. Ali Kuşçu’nun birden fazla eserinde ele aldığı *vaz‘* kavramı ve *Unkūdu ‘z-zewāhir fī ‘s-sarf* adlı eserinde de açıklandığı üzere bu kavramın sarf ve istikāk ile olan ilişkisine dair görüşleri üzerinde durulacak, ayrıca Ali Kuşçu’nun dil felsefesi ve lügatın bilimler içerisindeki işlevi ve disiplinlerin bütünleşmesine dair görüşleri incelenecektir.

Anahtar Kelimeler

Ali Kuşçu, lügat, vaz‘, Arap dili, dil felsefesi

HEM YERYÜZÜ HEM GÖKYÜZÜ: MUHAMMEDİYYE’NİN MESÂHASI BOTH THE EARTH AND THE SKY: AL-MISÂHA OF AL-MUHAMMADIYYA

Elif Baga

Doçent Doktor | Associated Professor

İstanbul Medeniyet Üniversitesi | İstanbul Medeniyet University

elifbaga@gmail.com

ORCID: 0000-0003-2951-2563

CV

2003’te Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi’nde lisans eğitimini tamamladı. 2007’de Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı’nda *Nizâmuddîn Nisâbü’rî ve eş-Şemsiyye fi’l-Hisâb Adlı Matematik Risâlesinin Tahkik Tercüme ve Tarihi Bir Değerlendirmesi* adlı yüksek lisans tezini hazırladı. 2010-2011 eğitim yılında Halep Üniversitesi, Bilim Tarihi Enstitüsü’nde misafir araştırmacı olarak bulundu. 2012’de Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı’nda *Osmanlı Klasik Dönemde Cebir* başlıklı doktora tezini savundu. 2020’de Anadolu Üniversitesi’nden tarih lisansını aldı. 2020’de *Hesap Biliminde Kılavuz*, 2021’de *Hesap Biliminde Yeterlilik* ve 2022’de *Cebir Biliminde Fayda ve İkna* adlı eserleri Türkiye Yazma Eserler Kurumu Yayınları’ndan yayımlandı. 2020-2022 arasında “Osmanlı’da Mesâha ve Uygulama Alanları” konulu TÜBİTAK 1003 Ar-Ge projesini yürüttü. 2022’de doçent unvanı aldı. 2016-2023 arasında İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Bilim Tarihi Bölümü’nde çalıştı. 2023’ten itibaren de İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Bilim Tarihi Enstitüsü’nde görev yapmaktadır.

She completed her undergraduate education at Sakarya University, Faculty of Theology in 2003. In 2007, she prepared her master’s thesis titled *Nizâmuddîn Nisâbü’rî ve eş-Şemsiyye fi’l-Hisâb Adlı Matematik Risâlesinin Tahkik Tercüme ve Tarihi Bir Değerlendirmesi* in Sakarya University, Institute of Social Sciences, Department of Philosophy and Religious Sciences. In the 2010-2011 academic year, she was a visiting researcher at Aleppo University, Institute of History of Science. In 2012, she defended her doctoral thesis titled *Osmanlı Klasik Dönemde Cebir* at Marmara University, Institute of Social Sciences, Department of Philosophy and Religious Sciences. In 2020, she received her BA in History from Anadolu University. Her works titled *Hesap Biliminde Kılavuz* in 2020, *Hesap Biliminde Yeterlilik* in 2021 and *Cebir Biliminde Fayda ve İkna* in 2022 were published by the Presidency of the Manuscripts Institution of Türkiye. Between 2020-2022, she carried out the TUBITAK 1003 R&D project on ‘Mesâha and Application Areas in the Ottoman Empire’. She received the title of associate professor in 2022. Between 2016-2023, she worked at İstanbul Medeniyet University, Faculty of Literature, Department of History of Science. Since 2023, she has been working at İstanbul Medeniyet University, Institute for the History of Science.

Özet

Ali Kuşçu’nun bilinen kapsamlı tek Arapça matematik kitabı *Risāletu’l-Muhammediyye fi’l-hisāb*, müellifin bizzat kendisi tarafında Fatih Sultan Mehmed’e ithaf ve hediye edilmiştir. Eldeki nüshalara göre eser, iki asır boyunca çoğaltılmış, çoğaltılırken eksik ve yanlışları düzeltilmiştir. Bu da alan uzmanları tarafından okunup, okutulduğu anlamına gelir. İki asır boyunca tedavülde olan bir genel matematik kitabı hakkında mevcut araştırmalar oldukça yetersizdir. Bu eksiklikle müellifin bir polimat olduğu bilgisi birlikte düşünülünce, eser verdiği her bir alandaki araştırmalar, bütünü görmek adına daha fazla önem kazanır. Bundan mülhem bu bildirinin konusu *Muhammediyye*’nin mesâha bölümü olarak seçilmiştir. Zira bu bölüm içeriğiyle müellifin hem astronomi hem de dil yönelimlerine işaret eder. Ancak mesâha bölümünün konumunu belirlemek için öncelikle kitabın tamamı içerisindeki yerini görmek gerekir. Bunun için evvela kitabın genel içeriği verilecek ardından mesâha bölümünün diğer bölümlere göre konumu ve kendi içerisindeki tasnifi ele alınacaktır. Bölümün ayrıntılı içeriği ve bu içeriğin seleflerinin matematik kitaplarının mesâha bölümlerinden farklılaşan özellikleri verilerek, bunların astronomi ve dil çalışmalarıyla muhtemel ilişkilerine dikkat çekilecektir.

Anahtar Kelimeler

Ali Kuşçu, Muhammediyye, matematik, uygulamalı geometri

Abstract

‘Ali al-Qūshjī’s only known comprehensive Arabic mathematics book, *Risālat al-Muhammadiyya fī al-Hisāb*, was dedicated and gifted to Fatih Sultan Mehmed by the author himself. According to the available copies, the work was copied for two centuries, and its deficiencies and mistakes were corrected while it was being copied. This means that it was read and taught by experts in the field. Existing research on a general mathematics book that was in circulation for two centuries is quite insufficient. Considering this deficiency together with the knowledge that the author was a polymath, research in each field in which he wrote gains more importance in order to see the whole. With this in mind, the subject of this paper is the chapter on mesaha of the *Muhammadiyya*. Because this chapter points to both astronomy and language orientations of the author with its content. However, in order to determine the position of the chapter on mesaha, it is first necessary to see its place in the whole book. For this purpose, the general content of the book will be given first, and then the position of the chapter on mesaha in relation to the other chapters and its classification within itself will be discussed. The detailed content of the chapter and the features of this content that differ from the mesaha chapters of the mathematics books of its predecessors will be given, and their possible relations with astronomy and language studies will be pointed out.

Keywords

‘Ali al-Qūshjī, al-Muhammadiyya, mathematics, applied geometry

RİSÂLE DER İLM-İ HEY'E'NİN ERKEN DÖNEM ÇEVİRİ VE ŞERHLERİ ÜZERİNE BİR LİTERATÜR DEĞERLENDİRMESİ

A LITERATURE EVALUATION ON THE EARLY TRANSLATION AND
COMMENTARIES OF *RİSÂLA DAR 'İLM-I HAY'A*

Elmin Aliyev

Doktor Öğretim Üyesi | Assistant Professor

İstanbul Medeniyet Üniversitesi | İstanbul Medeniyet University

elminaliyev@gmail.com

ORCID: 0000-0001-6936-9592

CV

Lisans eğitimini 2005 yılında Bakü Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde (Azerbaycan) tamamladı. İslam Felsefesi alanında yüksek lisans (2007 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde) ve doktora (2023 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde) derecesi aldı. 2011 yılında ABD'de misafir araştırmacı olarak bulundu; 2012-2016 yıllarında İslam İş Birliği Teşkilatı'nda görev yaptı; 2012-2014 yıllarında Hazar Üniversitesi'nde (Azerbaycan) İslam Felsefesi alanında dersler verdi; 2019-2021 yıllarında Orient Institute Beirut'ta proje araştırmacısı olarak bulundu. İslam ahlak ve siyaset teorileri, bilim tarihi, yazma eser kültürü, son dönem Türk/İslam düşüncesi gibi alanlarda yayınları bulunan Aliyev, halen İstanbul Medeniyet Üniversitesi Bilim Tarihi Enstitüsü'nün öğretim üyesidir.

He completed his undergraduate education at Baku State University, Faculty of Theology in 2005. He received his MA (Marmara University, Institute of Social Sciences in 2007) and PhD (Ankara University, Institute of Social Sciences in 2023) degrees in the field of Islamic Philosophy. He was a visiting researcher in the USA in 2011. He worked at the Organization of Islamic Cooperation in 2012-2016; taught Islamic Philosophy at Khazar University (Azerbaijan) in 2012-2014; and was a project researcher at Orient Institute Beirut in 2019-2021. Aliyev, who has publications in areas such as Islamic ethical and political theories, history of science, manuscript culture, and modern Islamic/Turkish thought, is currently a faculty member at the Institute for History of Science at İstanbul Medeniyet University.

Özet

XV. yüzyıl Semerkant, Tebriz ve İstanbul ilim çevrelerindeki saygın konumuyla bilinen Ali Kuşçu, İslam astronomi literatürü tarihine birden fazla eserle katkı yapmış bir düşündürdür. Onun belirli meselelere odaklanan küçük çaplı çalışmaları (risâle/fevâid) dışarıda tutulacak olursa söz konusu katkısı tescilleyen eserler *Risâle der İlm-i hey’e*, *er-Risâletu’l-Fethiyye*, *Şerhu Zic-i Uluğ Bey* ve *Şerhu’l-Tuhfeti’ş-şâhiyye* ile örneklendirilebilir. Gerek yazma nüshalarının gerekse de şerh ve çevirilerinin sayısı bakımından bu eserlerden en yaygını ise Farsça kaleme alınan *Risale der İlm-i hey’e*’dir. Bununla birlikte eserin ne yazma nüshalarının ne de şerh ve çevirilerinin bütüncül bir değerlendirmesi henüz yapılmamıştır. Bildirinin öncelikli amaçlarından biri, *Risâle der İlm-i hey’e*’nin yüzü aşkın yazma nüshasından ulaşılabilir durumda olanlar üzerinden telif, istinsah, temellük vb. kayıtların belirlenip genel bir istatistiğin oluşturulmasıdır. İkincisi ise Hibetullah Şâhmîr eş-Şîrâzî’nin (ö. 898/1492-93 [?]) *Tenkîh-i makale der tavzîh-i risâle*’si ile başlayıp Ebu’l-Hayr Muhammed Takî el-Fârisî (ö. 948/1541-42) ve Muslihuddin el-Lârî’nin (ö. 979/1572) müellefatı ile devam ettiği görülen erken dönem şerhlerini, yine Abdullah Perviz Efendi’nin (ö. 987/1579’dan sonra) *Mirkâtu’s-semâ* adlı Türkçe çevirisini karşılaştırıp farklı ve benzer özelliklerin tespit edilmesidir. Böylece çeviri ve şerhlerin eserin hangi versiyonuna yazıldığı tebellür edecek, Ali Kuşçu’nun hangi ilim muhitinde hangi bakış açısıyla okunup yorumlandığı daha belirgin bir hal alacaktır.

Anahtar Kelimeler

Ali Kuşçu, Risâle der İlm-i hey’e, astronomi, şerh-çeviri geleneği, İslam bilim tarihi

Abstract

‘Alī al-Qūshjī, known with his respected position in the intellectual circles of Samarqand, Tabriz, and İstanbul in the XVth century, is a thinker who contributed to the history of Islamic astronomical literature with more than one work. If his small-scale works (risāla/fawāid) focusing on specific issues are disregarded, the works that confirm this contribution can be exemplified by *Risāla dar ‘İlm-i hay’a*, *al-Risāla al-Fathiyya*, *Sharh Zīj al-Uluğ Beg*, and *Sharh al-Tuhfa al-Shāhiyya*. In terms of the number of manuscripts, commentaries and translations, the most widespread of these works is the *Risāla dar ‘İlm-i hay’a*, written in Persian. However, neither the manuscripts nor the commentaries and translations of this work have yet been comprehensively evaluated. One of the primary aims of the paper is to determine the records of composition, appropriation, etc. from the more than one hundred manuscript copies of *Risāla dar ‘ilm-i hay’a* to create a general statistic. The second is to compare the early commentaries, starting with Hibatullah Shāhmîr al-Shîrāzî’s (d. 898/1492-93 ?) *Tenkîh-i maqāla dar tavzîh-i risāla* and continuing with Abū al-Khayr Muhammad Taqī al-Fārisī’s (d. 948/1541-42) and Muslih al-Din al-Lārī’s (d. 979/1572) commentaries, as well as ‘Abd Allah Parviz Efendi’s Turkish translation *Mirqāt al-samā*, and to identify the differences and similarities. In this way, it will become clear which version of the work the translations and commentaries were written to, and from which perspective and in which scholarly circles ‘Alī Qūshjī was read and interpreted.

Keywords

‘Alī al-Qūshjī, Risāla dar ‘İlm-i hay’a, astronomy, commentary-translation tradition, history of Islamic science

ALİ KUŞÇU’NUN YENİ ŞERHİ’NDE TANRI’NIN ZORUNLULUĞU VE BASİTLİĞİ MESELESİ

THE ISSUE OF GOD’S NECESSITY AND SIMPLICITY IN ‘ALĪ AL-QŪSHJĪ’S
NEW COMMENTARY

Engin Erdem

Profesör Doktor | Professor Doctor

Ankara Üniversitesi | Ankara University

eerdem@ankara.edu.tr

ORCID: 0000-0002-6545-4033

CV

Sinop’un Boyabat ilçesinde dünyaya geldi (1977). Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi’nden mezun oldu (1998). Yüksek lisans (2001) ve doktora (2006) Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri/Din Felsefesi Anabilim Dalı’nda tamamladı. 1999 yılından itibaren Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Felsefesi Anabilim Dalı’nda görev yapmaktadır. Daha önce ulusal, uluslararası farklı projelerde görev almış olan Erdem, hâlen Necmettin Pehlivan ile birlikte Ali Kuşçu’nun eseri “Şerhu Tecrîdi’l-Akâid’in Çeviri ve Analizi” başlıklı projeyi ve Hüseyin Atay’ın hazırladığı İbn Sînâ’nın *Kitâbu’ş-Şifâ*’sının Tanrı-bilim bölümünün edisyon kritiği ve çevirisinin editörlüğünü yürütmektedir. Din felsefesi, metafizik, Tanrı ve zaman, İbn Sînâ metafiziği, Kant’ın geç dönem felsefesi, doğal yasa teorisi, erken dönem Hanefî fikhî ve Mâtürîdilik başlıca akademik ilgi alanları arasında yer almaktadır. *Varlıktan Tanrı’ya: İbn Sînâ’nın Metafizik Delili* başlıklı kitabın yazarı olan Erdem’in yukarıdaki konularla alakalı çok sayıda makale, kitap bölümü ve bildirileri bulunmaktadır.

He was born in the Boyabat district of Sinop in 1977. He graduated from Ankara University Faculty of Theology in 1998. He completed his MA in 2001 and PhD in 2006 at Ankara University Institute of Social Sciences, Department of Philosophy and Religious Sciences/Philosophy of Religion. Since 1999, he has been employed at Ankara University Faculty of Theology, Department of Philosophy and Religious Sciences, Department of Philosophy of Religion. Erdem, who has previously participated in various national and international projects, is currently engaged in a project titled “Translation and Analysis of ‘Alī al-Qūshjī’s work Sharh al-Tajrīd al-Aqāid” in collaboration with Necmettin Pehlivan and the editor the critical edition and translation of the section the Metaphysics of Ibn Sînâ’s Healing of which prepared by Hüseyin Atay. His principal academic interests include the philosophy of religion, metaphysics, the relationship between God and time, Avicenna’s metaphysics, Kant’s late philosophy, natural law theory, early Hanafî fiqh and Mâtūrīdism. He is the author of the book titled *Varlıktan Tanrı’ya: İbn Sînâ’nın Metafizik Delili* and has published numerous articles, book chapters and papers on the above topics.

Özet

Ali Kuşçu açısından Fârâbî (ö. 339/950) ve İbn Sînâ'nın (ö. 428/1037) metafizik dizgesinde Tanrı'nın zorunluluğu ile basitliği arasında önceki şarihlerin gözden kaçırdığı bir sorun ortaya çıkmaktadır. Tanrı'nın her türlü ontolojik bileşiklikten uzak olup, mahiyetinin inniyeti olduğunu, öbür taraftan Tanrı'nın zorunluluğunun zatının varlığını gerektirmesi anlamına geldiğini söylemek çelişkilidir. İbn Sînâ'nın var-olanları, aklen, zatı varlığını gerektiren ve zatı varlığı gerektirmeyen biçiminde iki öbeğe ayırmasına dayanarak, Tanrı'yı, “zatı, varlığını gerektiren” ile özdeşleştirmek Tanrı'nın basitliği ile bağdaşmaz. Önceki yorumcuların Tanrı'nın zatının varlığını gerektirmesini, özel varlığın mutlak varlığı gerektirmesi olarak tevîl etmeleri de makul değildir. Zorunluluğun manası, mutlak varlığın fertlerinden biri olmayı değil, var olmayı, varlık ile nitelenmeyi gerektirmektir. Devvânî'ye (ö. 908/1502) göre, Kuşçu'nun İbn Sînâ yorumu gerçeği yansıtmaktan uzaktır. Kuşçu metafiziğin nirengi kavram ve sorunlarını örfî, dilbilimsel kullanımlar üzerinden açıklamaya çalıştığı için yanlış sonuçlara ulaşmaktadır. Bu bildiri, Kuşçu'nun basitlik ve zorunluluk konusunda filozoflara yönelttiği eleştirileri, kendisinin savunduğu zorunluluk anlayışını ve Devvânî'nin onun görüşleri hakkındaki tenkit ve değerlendirmelerini analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler

Ali Kuşçu, metafizik, Tanrı, zorunluluk, basitlik, Devvânî

Abstract

‘Alī al-Qūshjī argues that a problem arising between God’s necessity and simplicity in al-Fārābī’s (d. 339/950) and Avicenna’s (d. 428/1037) metaphysical systems that previous commentators have overlooked. For him, it is contradictory to say that God is free from any kind of ontological compounding and that His essence is the reality of His essence, and on the other hand, to say that God’s necessity means that His essence requires His existence. Based on Avicenna’s division of the existents intellectually into two groups: those whose essence requires existence and those whose essence does not require existence, identifying God with ‘whose essence requires existence’ is incompatible with God’s simplicity. It is not a reasonable solution, as did the previous commentators, to interpret the requirety of God’s essence of the existence as the entailment of his special existence the absolute existence. Because, the meaning of necessity is not to be one of the members of absolute existence, but to exist and to be characterised by existence. In the view of al-Dawwānī (ö. 908/1502), al-Qūshjī’s exegesis of Avicenna is at odds with the truth. al-Qūshjī’s conclusions are erroneous due to his attempt to elucidate the triangular concepts and problems of metaphysics through conventional and linguistic usages. This paper seeks to examine al-Qūshjī’s critiques of philosophers on simplicity and necessity, the notion of necessity he espouses, and al-Dawwānī’s assessments and evaluations on his views.

Keywords

‘Alī al-Qūshjī, metaphysics, God, necessity, simplicity, al-Dawwānī.

ALİ KUŞÇU'DA FÂİL-İ MUHTÂR ANLAYIŞIYLA BİRLİKTE BİLİM YAPMANIN İMKÂNI ÜZERİNE

ON THE POSSIBILITY OF DOING SCIENCE WITH THE VIEW OF FREE-WILLED
GOD IN 'ALĪ AL-QŪSHJĪ

Eşref Altaş

Profesör Doktor | Professor Doctor

İstanbul Medeniyet Üniversitesi | İstanbul Medeniyet University

esref.altas@medeniyet.edu.tr

ORCID: 0000-0002-9758-510X

CV

1973'te Erzurum'da doğdu. Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi'nden 1998'de mezun oldu. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisans eğitimine, Ekim 1999'da ise öğretmenliğe başladı. Aralık 2002'de *Kâtip Çelebi'de Islahat Düşüncesi* adlı teziyle yüksek lisans eğitimini tamamladı. Haziran 2009'da *Fahreddin er-Râzî'nin İbn Sînâ Yorumu ve Eleştirisi* adlı teziyle doktorasını verdi. Milli Eğitim Bakanlığı, Öğretmen ve Ders Kitapları Komisyonu'nda çalıştı. 2010-2015 yılları arasında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi'nde ve Yalova Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi'nde çalıştı. Hâlen İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, İslam Felsefesi Anabilim Dalı öğretim üyesidir.

He was born in Erzurum in 1973. He graduated from Marmara University, Faculty of Theology in 1998. He started his master's degree at Marmara University, Institute of Social Sciences and started teaching in October 1999. In December 2002, he completed his master's degree with his thesis titled *Kâtip Çelebi'de Islahat Düşüncesi*. In June 2009, he received his PhD degree with his thesis titled *Fahreddin er-Râzî'nin İbn Sînâ Yorumu ve Eleştirisi*. He worked in the Commission of Teachers and Textbooks of the Ministry of National Education. Between 2010-2015, he worked at Çanakkale Onsekiz Mart University, Faculty of Theology and Yalova University, Faculty of Theology. He is currently a faculty member at İstanbul Medeniyet University, Faculty of Literature, Department of Islamic Philosophy.

Özet

Ali Kuşçu *Şerhu't-Tecrîd*'deki bir pasajda astronominin çeşitli metafizik ve fizik ilkelere bağımlı olarak yapıldığı ve yegâne hakikat iddiasında olduğu eleştirilerine birkaç hamleyle cevap vermektedir. Birinci hamlesinde Kuşçu, astronominin ilke bağımlı değil, yöntem bağımlı olarak inşa edilebileceğini vurgulamaktadır. İkinci hamlesinde hem “mûcib bizzat” hem de “fâil-i muhtâr” anlayışına dayalı metafiziklerin kabulünün bilim yapmayı etkilemediğini ileri sürmektedir. Üçüncü hamlesinde ise astronominin farklı modellere açık olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu tebliğde yukarıdaki iddia ve cevaplar, bu pasaja kaynaklık eden ve bu pasaj üzerine yazılan klasik metinlerle birlikte tahlil edilecek; ardından bu pasaj üzerine kaleme alınan çağdaş yaklaşımlar klasik bilim felsefesinin bakışı açısından tahlil edilecektir.

Anahtar Kelimeler

Ali Kuşçu, astronomi, fâil-i muhtâr, Şerhu't-Tecrîd

Abstract

In a passage in *Sharh al-Tajrîd*, ‘Alī al-Qūshjī responds to the criticism that astronomy is built on various metaphysical and physical principles and claims to be the only truth. ‘Alī al-Qūshjī’s response consists of several moves, strategies and suggestions. In his first move, Qūshjī emphasizes that astronomy is not dependent on principles. In his second move, ‘Alī al-Qūshjī argues that metaphysics does not affect the practice of science. Therefore, metaphysics that defend a free-willed god and those that defend the concept of a necessary god have the same advantages and disadvantages in doing science. In his third move, he emphasizes that astronomy is open to different models. Finally, Qūshjī mentions the possibility of a method-dependent astronomy where principles are not considered. In this paper, the passage in question will be analyzed together with its sources and the texts written about it; then, the contemporary approaches written on this passage will be analyzed from the perspective of the classical philosophy of science.

Keywords

‘Alī al-Qūshjī, astronomy, free-willed god, Sharh al-Tajrîd

**ALİ KUŞÇU’NUN *ER-RİSÂLETU’L-MUHAMMEDİYYE* ESERİNDE
HİSÂB-I SİTTÎNÎ MAKALESİ**

HISÂB-I SİTTÎNÎ SECTION IN ‘ALÎ AL-QŪSHJÎ’S *AL-RISÂLA AL-MUHAMMADIYYA*

Faruk Düşünceli

Doçent Doktor | Associate Professor

Mardin Artuklu Üniversitesi | *Mardin Artuklu University*

ORCID:0000-0002-2368-7963

CV

Dicle Üniversitesi, Fen Fakültesi, Matematik Bölümü’nde lisans eğitimini tamamladım. Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Uygulamalı Matematik Anabilim Dalı’nda yüksek lisans ve doktora eğitimini tamamladım. 15 yıl Millî Eğitim Bakanlığı’nda farklı okullarda matematik öğretmenliği yaptım. 2016 yılından itibaren Mardin Artuklu Üniversitesi, İktisat Bölümü’nde doçent olarak çalışmaktayım. Uygulamalı matematik ve ekonometri alanlarında çalışmalarım devam etmektedir. Aynı zamanda matematik tarihi alanında el yazmaları üzerine çalışmaktayım. Bu alanda ilk bilimsel sunumum 2023 yılında Fuat Sezgin Sempozyumu’nda Sibtu’l-Mardînî’nin hisâb-ı sittînî hakkındaki eseriyle ilgiliydi. Bu alanda çalışmalarım devam etmektedir.

I completed my undergraduate education at Dicle University, Faculty of Science, Department of Mathematics. I completed my master’s and doctorate education in Applied Mathematics at Atatürk University, Institute of Science and Technology. I worked as a mathematics teacher in different schools in the Ministry of National Education for 15 years. Since 2016, I have been working as a faculty member at Mardin Artuklu University, Department of Economics, Associate Professor. My studies in the fields of applied mathematics and econometrics continue. At the same time, I have been working on manuscripts in the field of history of mathematics. My first scientific presentation in this field was about the work of Sibtu al-Mardînî’s calculus in the Fuat Sezgin Symposium in 2023. My studies in this field continue.

Özet

Hisâb-ı sittînî Sümerler’e kadar uzanan hesap çeşitlerinden biridir. İslam medeniyeti döneminde de ilm-i hisâb eserlerinin büyük kısmında temel bir bölüm olarak yer almıştır. Hisâb-ı sittînî, hisâb-ı cümel, hisâbü’l-d-derec ve’l-d-dekâik, hisâbü’n-nücûm, hisâbü’l-müneccimîn, hisâbü’z-zîc adlarıyla da kullanılır. Ali Kuşçu’nun Fatih Sultan Mehmed’e ithaf ettiği *er-Risâletü’l-Muhammediyye fî ilmi’l-hisâb* isimli hesap eserinde de bir bölüm olarak bulunmakta ve hisâbü’l-müneccimîn adıyla kullanılmaktadır. Bu eser iki fenden oluşmaktadır; birinci fen hesap ilmiyle, ikinci fen ise mesâha ilmiyle ilgilidir. Eserde ilk bölüm olan birinci fen, bir mukaddime ve beş makeden oluşmaktadır. İlk makale olan hisâb-ı hindîden sonra ikinci makale olarak hisâb-ı sittînî yer almaktadır. Bu makale yaklaşık 200 sayfalık olan eserin (müellif nüshası baz alınmıştır) 39 sayfalık kısmını kapsamaktadır. Makale, bir mukaddime ve beş fasıldan oluşmaktadır. Birinci fasıl iki katını alma, yarılama, toplama ve çıkarma, ikinci fasıl çarpma, üçüncü fasıl bölme, dördüncü fasıl kök alma ve son fasıl olan beşinci fasıl ise sağlama hakkındadır. Bu bildiride hacimce eserin yaklaşık beşte birini oluşturan hisâb-ı sittînî bölümü incelenecek, hem bölümün kendi içerisinde dikkat çeken problemler hem de kitabın bütünü içerisinde bölümün konumuna dair ortaya çıkan sonuçlar paylaşılacaktır.

Anahtar Kelimeler

Ali Kuşçu, er-Risâletü’l-Muhammediyye, hisâb-ı sittînî, hisâbü’l-müneccimîn

Abstract

Hisâb-i sittînî is a type of calculation dating back to the Sumerians. It was also incorporated as a foundational section in many works on the science of hisâb during the Islamic civilization, where it was also referred to as hisâb-i jumal, hisâb al-daraj wa al-daqaîq, hisâb al-nujûm, and hisâb al-zîj. One of the notable appearances of hisâb-i sittînî is in *al-Risâla al-Muhammediyya fî ‘ilm al-hisâb*, authored by ‘Alî al-Qūshjî and dedicated to Fatih Sultan Mehmed, where it is also called hisâb al-munajjimîn. The work is divided into two branches: The first pertains to the science of hisâb (arithmetic), and the second to the science of mesaha (measurement). The first branch consists of an introduction and five articles, with the second article focusing on hisâb-i sittînî. This article spans 39 pages of the approximately 200-page work (based on the author’s manuscript) and is structured into an introduction and five chapters. These chapters address key mathematical operations, including doubling, halving, addition, subtraction, multiplication, division, root extraction, and problem-solving techniques. This report will focus on the hisâb-ı sittînî section, which constitutes approximately one-fifth of the entire work. It will examine both the notable problems within this section and the results regarding its position within the broader context of the book.

Keywords

‘Alî al-Qūshjî, al-Risâla al-Muhammediyya, hisâb-i sittînî, hisâb al-munajjimîn

İSLAM TEORİK ASTRONOMİ TARİHİNDE ALİ KUŞÇU’NUN *EL-FETHİYYE*’Sİ: TARİHSEL VE METİNSEL BİR ANALİZ

‘ALĪ AL-QŪSHJĪ’S *AL-FATHIYYA* IN THE HISTORY OF ISLAMIC THEORETICAL
ASTRONOMY: A HISTORICAL AND TEXTUAL ANALYSIS

Hasan Umut

Doktor Öğretim Üyesi | Assistant Professor

Boğaziçi Üniversitesi | Boğaziçi University

hasan.umut@bogazici.edu.tr

ORCID: 0000-0002-6535-2539

CV

Hasan Umut, Boğaziçi Üniversitesi, Tarih Bölümü öğretim üyesidir. Doktora eğitimini McGill Üniversitesi’nde *Theoretical Astronomy in the Early Modern Ottoman Empire: ‘Alī al-Qūshjī’s al-Risāla al-Fathiyya* başlıklı teziyle tamamlayan Umut’un araştırma alanları arasında astronomi tarihi, İslam ve Osmanlı dönemlerinde bilimler, İslam entelektüel tarihi, bilim tarihi yazımı, bilim aletleri ve yazma eser kültürü bulunmaktadır.

Hasan Umut is a faculty member in the Department of History at Boğaziçi University. He completed his PhD at McGill University with his dissertation titled *Theoretical Astronomy in the Early Modern Ottoman Empire: ‘Alī al-Qūshjī’s al-Risāla al-Fathiyya*. His research areas include the history of astronomy, sciences in Islamic and Ottoman history, Islamic intellectual history, historiography of science, scientific instruments, and manuscript culture.

Özet

Ali Kuşçu’nun astronomi sahasının hem pratik ve gözlemsel hem de teorik tarafıyla ilgilendiğini yazdığı eserlerden bilmekteyiz. Bu sahadaki çalışmalarından birisi, ömrünün sonlarına doğru Osmanlı himayesindeyken yazdığı *el-Fethiyye*’dir. Bu eser, İslam ilim geleneğinde *ilmü’l-hey’e* olarak bilinen ve teorik astronomi diye ifade edebileceğimiz disipline ait olup on beşinci yüzyıl Osmanlı İstanbul’unda bu sahaya gösterilen ilginin bir tezahürü niteliğindedir. Bu tebliğde Ali Kuşçu’nun *Fethiyye*’de ele aldığı gezegen modelleri işlenecektir. Kimi çalışmalarında Batlamyusçu modelden farklılaşan öneriler sunmuş Ali Kuşçu’nun *Fethiyye* gibi pedagojik yönü kuvvetli bir eserde nasıl bir yol izlediği ve yaptığı tercihlerin muhtemel sebepleri irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler

Ali Kuşçu, ilmü’l-hey’e, Osmanlı bilimi, gezegen modelleri

Abstract

We know from his writings that ‘Alī al-Qūshjī was involved in practical, observational and theoretical astronomy. His *al-Fathiyya*, written toward the end of his life under Ottoman patronage, belongs to the discipline known as ‘*ilm al-hay’a*’ (theoretical astronomy) in the Islamic scientific tradition and reflects the interest in this field in fifteenth-century Ottoman İstanbul. This presentation will examine the planetary models presented in ‘Alī al-Qūshjī’s *al-Fathiyya*. It will explore the approach he adopted in this pedagogical work and the possible reasons behind his choices, especially considering that he proposed models in some of his other works that differed from the Ptolemaic model.

Keywords

‘Alī al-Qūshjī, ‘ilm al-hay’a, Ottoman science, planetary models

İSLAM DÜŞÜNCE GELENEĞİNDE ZİHİNSEL Cİ BİR EĞİLİMDEN BAHSEDİLEBİLİR Mİ? ALİ KUŞÇU'NUN TÜMELLER TEORİSİ ÜZERİNE

IS IT POSSIBLE TO TALK ABOUT A MENTALIST TENDENCY IN THE
POST-CLASSICAL ISLAMIC PHILOSOPHY? ON 'ALĪ AL-QŪSHJĪ'S THEORY
OF UNIVERSALS

İbrahim Halil Üçer

Doçent Doktor | Associate Professor

İstanbul Medeniyet Üniversitesi | İstanbul Medeniyet University

halil.ucer@gmail.com

ORCID: 0000-0002-3902-0418

CV

Lisans eğitimini 2004 yılında Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi'nde tamamladı. Aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Felsefesi Bilim Dalı'nda hazırladığı *Ebû Hayyân et-Tevhîdî ve Felsefî Kişiliği* başlıklı teziyle 2007 senesinde yüksek lisansını savundu. 2010-2011 eğitim yılında McGill Üniversitesi Institute of Islamic Studies'te misafir araştırmacı olarak bulundu. 2014 senesinde İbn Sînâ Felsefesinde Suret Anlayışı başlıklı teziyle İslam felsefesi doktoru oldu. İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Felsefe Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapan Üçer'in yayımlanan çalışmaları arasında İbn Sînâ Felsefesinde Suret, Cevher ve Varlık (2017), İslam Düşünce Atlası I-VI (ed. 2017, 2022), *İnsan Nedir? İslam Düşüncesinde İnsan Tasavvurları* (ed. 2019), *Taşköprülüzade'de Bilgi, Bilim ve Varlık* (ed. 2020), *Taşköprülüzade'de Dil, Ahlak ve Siyaset* (ed. 2020), *Gerçekçiliğe Yeni Bir Çağrı –Salgın Günlerinde Felsefe* (ed. 2021) gibi eserleri bulunmaktadır. *Nazarîyat* ve *Teklif* dergilerinin editörlüğünü yapan Üçer, İslam düşünce geleneğinde bilimsel açıklama teorileri ve doğa felsefesi, İbn Sînâ epistemolojisi, düşünce tarihi yazıcılığı ve Arayışlar Dönemi İslam düşüncesi gibi konular üzerinde çalışmaktadır.

He completed his undergraduate education at Marmara University, Faculty of Theology in 2004. He defended his master's degree in 2007 with his thesis titled *Ebû Hayyân et-Tevhîdî ve Felsefî Kişiliği* in the Department of Islamic Philosophy at the Institute of Social Sciences of the same university. He was a visiting researcher at McGill University, Institute of Islamic Studies in 2010-2011 academic year. In 2014, he became a doctor of Islamic philosophy with his thesis titled *İbn Sînâ Felsefesinde Suret Anlayışı*. Üçer is a faculty member in the Department of Philosophy at İstanbul Medeniyet University. His published works include *İbn Sînâ Felsefesinde Suret, Cevher ve Varlık* (2017), *İslam Düşünce Atlası I-VI* (ed. 2017, 2022), *İnsan Nedir? İslam Düşüncesinde İnsan Tasavvurları* (ed. 2019), *Taşköprülüzade'de Bilgi, Bilim ve Varlık* (ed. 2020), *Taşköprülüzade'de Dil, Ahlak ve Siyaset* (ed. 2020), *Gerçekçiliğe Yeni Bir Çağrı –Salgın Günlerinde Felsefe* (ed. 2021). Üçer, who is one of the editors of the journals *Nazarîyat* and *Teklif*, is currently working on topics such as philosophy of science, metaphysics, historiography of thought and Islamic thought in the period of quest.

Özet

Bu tebliğde, mahiyet fikriyle ilgili metafiziksel gerçekçi tutumun, Ali Kuşçu tarafından sürdürülüp sürdürülmediği, şayet sürdürüldüyse Kuşçu’nun gerçekçilik karşıtı tutumun ontolojik, epistemolojik ve semantik uzantılarını ne ölçüde takip ettiği soruları cevaplanmaya çalışılacaktır. İbn Sînâ’nın mahiyetle ilgili biri dışta bulunup nesneyi kuran ve nesnelerde ortak bir şekilde bulunan, diğeri ise dıştan soyutlanarak zihinde yer alan ve nesnelere ortak bir şekilde söylenen çift yönlü mahiyet anlayışı, özellikle Fahreddîn er-Râzî’nin (ö. 606/1210) zihnî varlık eleştirileri etrafında hem İbn Sînâcı hem de Yeni-Eş‘arî gelenek içerisinde yeniden ele alınmıştır. Kuşçu’nun doğal, mantıksal ve aklî tümel ayrımı üzerinden ilerleyerek doğal tümelin, dolayısıyla ortak hakikatlerin dışta bulunmadığı, dışta bulunanın yalnızca tikeller olduğu fikri, onun Nasîruddin et-Tûsî (ö. 672/1274) ile başlayan ve Kutbuddin er-Râzî (ö. 766/1365) ile zirvesine çıkan gerçekçilik eleştirisini sürdürdüğünü göstermektedir. Tebliğ bu gerçekçilik eleştirilerinin İslam düşüncesinde zihinselci bir eğilimin varlığını gösterip göstermediğini, şayet gösteriyorsa bunun ne anlama geldiğini tartışacak ve Kuşçu’nun varsayılan zihinselci eğilimini tarihsel bağlamı ve sistematik bütünlüğü içerisinde konumlandırmaya çalışacaktır.

Anahtar Kelimeler

Metafizik gerçekçilik, zihinselcilik, tümeler, İbn Sînâ, Kutbuddin er-Râzî, Ali Kuşçu

Abstract

This paper will attempt to answer the questions of whether the metaphysical realist position on the idea of quiddity was maintained by ‘Alī al-Qūshjī, and if so, to what extent al-Qūshjī followed the ontological, epistemological, and semantic extensions of the anti-realist position. Avicenna’s twofold conception of quiddity, one that is external and constitutes the object and is common to objects, and the other that is abstracted from the external and located in the mind and is common to objects, has been reconsidered within both the Avicennian and Neo-Ash‘arite traditions, especially in the context of Fakhr al-Dīn al-Rāzī’s (d. 606/ 1210) criticisms of mental existence. al-Qūshjī’s distinction between natural, logical, and rational universals, and his idea that the natural universal, and therefore the common truths, do not exist externally and that it is only particulars that exist externally, shows that he continued the criticism of realism that began with Nasīr al-Dīn al-Ṭūsī (d. 672/1274) and reached its peak with Qutb al-Dīn al-Rāzī (d. 766/1365). The paper will discuss whether these criticisms of realism indicate the existence of a mentalist tendency in Islamic thought, and if so, what this means, and will try to situate al-Qūshjī’s supposed mentalist tendency within its historical context and systematic integrity.

Keywords

Metaphysical realism, mentalism, universals, Ibn Sīnā, Qutb al-Dīn al-Rāzī, ‘Alī al-Qūshjī

KAYNAKLARI VE ETKİLERİ AÇISINDAN ALİ KUŞÇU'NUN SAYI TANIMI

‘ALĪ AL-QŪSHJĪ’S DEFINITION OF NUMBER IN TERMS OF ITS SOURCES AND EFFECTS

İhsan Fazlıoğlu

Profesör Doktor | Professor Doctor

İstanbul Medeniyet Üniversitesi | İstanbul Medeniyet University

ihsanfazlioglu@gmail.com

ORCID: 0000-0002-4312-210X

CV

1966 yılında Ankara’da doğdu. İstanbul Üniversitesi, Felsefe Bölümü’nü bitirdi (1989). Ürdün Üniversitesi’nde (Amman) ve Arap Bilim Tarihi Enstitüsü’nde (Halep) bilim ve matematik tarihi üzerinde araştırmalar yaptı (1990-1992). Yüksek lisans çalışmasını İstanbul Üniversitesi, Bilim Tarihi Bölümü’nde (1993); doktorasını, İstanbul Üniversitesi, Felsefe Bölümü’nde tamamladı (1998). Oklahoma Üniversitesi’nde (ABD) sahasıyla ilgili araştırmalar yaptı (2001-2002). 2005 yılında doçent oldu. McGill Üniversitesi, İslam Araştırmaları Enstitüsü’nde misafir öğretim üyesi olarak bulundu, proje danışmanlığı yaptı ve kıdemli araştırmacı olarak çalıştı (2008-2011). Hâlen İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Bilim Tarihi Enstitüsü müdürüdür.

He was born in 1966 in Ankara, and graduated from İstanbul University, Department of Philosophy (1989). He conducted research on the history of science and mathematics at the University of Jordan (Amman) and the Arab Institute for the History of Science (Aleppo) (1990-1992). He completed his master degree at İstanbul University, Department of History of Science (1993) and his PhD at İstanbul University, Department of Philosophy (1998). He conducted research on his research field at the University of Oklahoma (USA) (2001-2002). In 2005, he became an associate professor. He was a visiting professor, project advisor and senior researcher at the Institute of Islamic Studies, McGill University (2008-2011). He is currently the director of the Institute for the History of Science at İstanbul Medeniyet University.

Özet

Bu çalışmada Ali Kuşçu’nun ‘sayı tanımı’, birlik, çokluk, bir, çok, nicelik, toplam, sayma vb. kavramlar etrafında ele alınacaktır. Öncelikle konunun önemini tebarüz ettirmek için çağdaş matematik felsefesinde ‘sayı tanımı’ hakkındaki tartışmalara çok kısa bir göz atılacaktır. Akabinde Ali Kuşçu’nun konuyla ilgili yaklaşımı hem *el-Muhammediyye fî el-hisâb* hem de *Şerh el-Tecrîd* adlı eserleri üzerinden takip edilecek ve düşünceleri çözümlenecektir. Ayrıca, Ali Kuşçu’nun yaklaşımıyla bir mukayese için Şemseddin İsfahânî’nin (ö. 688/1289) *Tesdîd el-kavâid fî şerh Tecrîd el-akâid* adlı şerhi ile Seyyid Şerîf’in (ö. 816/1413) *Hâşiye*’sindeki konuyla ilgili düşünceler kısaca serimlenecektir. Ali Kuşçu’nun temsil ettiği tutumun arka-planı, özellikle Tebriz matematik-astronomi okulu mensuplarının, Nizâmuddîn en-Nîsâbü’rî, İbn Havvâm, Kemâluddîn el-Fârisî ile Cemâluddîn el-Türkistânî, Ebu’l-Hasan el-Behmenî ve Ali b. el-Ğarbî’nin kaleme aldığı eserler ile Ali Kuşçu’nun da üyesi bulunduğu Semerkant matematik-astronomi okulu mensubu Cemşîd el-Kâşî’nin *Miftâh el-hussâb* adlı kitabı üzerinden inşa edilecektir. Daha sonra, Ali Kuşçu’nun İstanbul’da tetiklediği tartışmanın izleri sürülerek, Fenârîzâde Ali Çelebî (ö. 903/1497) gibi matematikçiler ile muhâsebe matematikçisi Kâtib Alâuddîn Yûsuf’un (ö. 917/1512) konuyla ilgili değerlendirmeleri ele alınacak, tüm bunların Takiyuddîn Râsîd’daki (ö. 983/1585) izdüşümleri göz önünde bulundurularak kısa bir değerlendirmesi yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler

Nicelik, birlik, çokluk, sayı, Cemâluddîn el-Türkistânî, Kemâluddîn Fârisî, Cemşîd el-Kâşî, Ali Kuşçu

Abstract

In this study, ‘Alî al-Qūshjī’s ‘definition of number’ will be analyzed in terms of unity, plurality, one, many, quantity, sum, counting, etc. First of all, to emphasize the importance of the subject, the discussions on the ‘definition of number’ in the contemporary philosophy of mathematics will be briefly reviewed. Then, ‘Alî al-Qūshjī’s approach to the subject will be followed through his works *al-Muhammadiyya fî al-hisâb* and *Sharh al-Tajrîd* and his thoughts will be analyzed. In addition, for a comparison with ‘Alî al-Qūshjī’s approach, Shams al-Dîn Isfahânî’s (d. 688/1289) commentary *Tasdîd al-qawâ’id fî sharh Tajrîd al-aqâ’id* and Sayyid Sharîf’s (d. 816/1413) *Hâshiya* will be briefly discussed. The background of the attitude represented by ‘Alî al-Qūshjī will be built on the works written by members of the Tabriz school of mathematics-astronomy, especially Nizâm al-Dîn al-Nîsâbü’rî, Ibn Hawwâm, Kamâl al-Dîn al-Fârisî and Jamâl al-Dîn al-Türkistânî, Abû’l-Hasan al-Behmanî and ‘Alî b. al-Gharbî, and the book *Miftâh al-hussâb* by Jamshîd al-Kâshî of the Samarkand school of mathematics-astronomy, of which ‘Alî al-Qūshjī was a member. Then, the debate triggered by ‘Alî al-Qūshjī in İstanbul will be traced, and mathematicians such as Fanârîzâde Ali Çelebî (d. 903/1497) and accounting mathematician Kâtib ‘Alâ al-Dîn Yûsuf (d. 917/1512) on the subject will be discussed, and a brief evaluation will be made by considering the projections of all these in Taqî al-Dîn Râsîd (d. 983/1585).

Keywords

Quantity, unity, plurality, number, Jamal al-Türkistânî, Kamâl al-Dîn al-Fârisî, Jamshîd al-Kashî, ‘Alî al-Qūshjī

TUHFETU'Ş-ŞÂHIYYE ŞERHİ ÇERÇEVESİNDE ALİ KUŞÇU'NUN GEOMETRİNİN İLKELERİNE DAİR GÖRÜŞLERİ

‘ALĪ AL-QŪSHJĪ’S VIEWS ON THE PRINCIPLES OF GEOMETRY IN THE CONTEXT
OF *SHARH AL-TUHFAT AL- SHĀHIYYA*

Mehmet Arıkan

Araştırma Görevlisi Doktor | Research Assistant Doctor

İstanbul Medeniyet Üniversitesi | İstanbul Medeniyet University

mehmet.arikan@medeniyet.edu.tr

ORCID: 0000-0003-3944-4963

CV

2010 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi, Elektronik ve Haberleşme Mühendisliği Bölümü’nden mezun oldu. 2024 yılında *Hendese’yi Islâh Etmek: Esîruddîn el-Ebherî’nin Islâhu Uklîdis Adlı Eseri* başlıklı teziyle İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Felsefe Anabilim Dalı’nda bütünlük doktora programını tamamladı. 2013-2016 yılları arasında Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı’nda görev yaptı. Hâlen İstanbul Medeniyet Üniversitesi Bilim Tarihi Enstitüsü’nde görev yapmaktadır. Euklides’in Elemanlar kitabının İslam bilim tarihindeki uzanımları üzerine çalışan Arıkan, bir taraftan da İslam yazma eser kültürü ve Selçuklu-Osmanlı dünyasına dair biyo-bibliyografik araştırmalarına devam etmektedir.

He graduated from Yıldız Technical University, Department of Electronics and Communication Engineering in 2010. In 2024, he completed his PhD program at İstanbul Medeniyet University, Department of Philosophy with his thesis titled *Hendese’yi Islâh Etmek: Esîruddîn el-Ebherî’nin Islâhu Uklîdis Adlı Eseri*. Between 2013-2016, he worked at Türkiye Manuscripts Institution. He is currently working at the Institute for the History of Science at İstanbul Medeniyet University. He is currently working on the history of Euclides’ Elements in the Islamic society and culture, and continues his research on Islamic manuscript culture and the biobibliographical studies on the Seljuk-Ottoman world.

Özet

Klasik bilimler tasnifinde, her ikisi de riyazî ilimler altında yer alan astronomi (hey’et) ve geometri (hendese) arasında yakın bir ilişki vardır. Dahası astronomi bilimi yaygın kabule göre ilkelerini geometri ve doğa felsefesinden (tabî’iyyât) alır. Buna karşın Ali Kuşçu’nun astronomi biliminde sadece geometriden gelen ilkelerin kullanılması gerektiği konusundaki fikirleriyle bu yaygın kanaati reddettiği bilinmektedir. Ancak Ali Kuşçu’nun kaleme aldığı eserlerin hiçbirisi doğrudan geometriyi konu edinmediği için, başta tanımlar olmak üzere geometriden astronomiye aktarılan ilkeler konusundaki görüşleri henüz yeterince aydınlanmamıştır. Onun bu konudaki görüşlerine dair en geniş açıklamaları Kutbuddin eş-Şîrâzî’nin (ö. 710/1311) *et-Tuhfetü’ş-şâhiyye* adlı astronomi eserine yazdığı kısmî şerhinde buluruz. Bu bildiride *et-Tuhfetü’ş-şâhiyye Şerhi*’nde yazdıklarını merkeze alınarak Ali Kuşçu’nun geometrinin ilkelerine dair görüşleri ele alınacaktır. Ayrıca Gulâm Sinân (ö. 912/1506) ve Mîrim Çelebi (ö. 931/1525) gibi yakın takipçilerinin *Fethiyye*’ye yazdıkları şerhlerden Ali Kuşçu’nun bu konudaki görüşlerinin izi sürülecektir. Bu bağlamda bir yandan Eukleides’in *Elemanlar*’ı, Tûsî’nin (ö. 672/1274) *Tezkire*’si ve şerhleri, Şîrâzî’nin *Tuhfe* ve *Nihâye*’si başta olmak üzere kendinden önce yazılmış kaynak eserler ile bağlantıları tespit edilecek, öte yandan çağdaşlarının (özellikle *Şerhu’l-Tezkire* yazarı Fethullah el-Şîrvânî’nin (ö. 891/1486)) fikirleri ile karşılaştırılacaktır.

Anahtar kelimeler

Ali Kuşçu, et-Tuhfetü’ş-Şâhiyye, geometri, ilkeler, tanımlar

Abstract

In the classical manner of classification of sciences, there is a close relationship between astronomy (hay’at) and geometry (handasa), both of which fall under the mathematical sciences. Moreover, the astronomy, according to common agreement, derives its principles from geometry and natural philosophy (tabî’iyyât). On the contrary, it is known that ‘Alî al-Qūshjī rejected this common belief with his ideas that only principles from geometry should be used in astronomy. However, since none of his works directly deal with geometry, his views on the principles adopted from geometry, especially definitions, have not yet been sufficiently clarified. The most extensive explanation of his views on this subject can be found in his partial commentary on Qutb al-Dīn al-Shīrāzī’s (d. 710/1311) astronomical work *al-Tuhfat al-Shāhiyya*. In this paper, ‘Alî al-Qūshjī’s views on the principles of geometry will be discussed, with a focus on his views in his commentary on *al-Tuhfat al-Shāhiyya*. In addition, ‘Alî al-Qūshjī’s thoughts on this subject will be traced through the commentaries on his *al-Fathiyya* written by his close followers such as Ghulām Sinân (d. 912/1506) and Mîrim Çelebi (d. 931/1525). Within this context, on the one hand, the connections with the source works written before him, especially Eukleides’ *Elements*, al-Tūsī’s (d. 672/1274) *Tadhkira* and its commentaries, al-Shīrāzī’s *Tuhfa* and *Nihāya*, will be revealed. And on the other hand, his thoughts will be compared with those of his contemporaries (especially Fath Allah al-Shirwānī (d. 891/1486), the author of *Sharh al-Tadhkira*).

Keywords

‘Alî al-Qūshjī, al-Tuhfat al-Shāhiyya, geometry, principles, definitions

BİR-ÇOK VE YÜKLEMLEME ŞEMASI: ALİ KUŞÇU’NUN PERSPEKTİFİ

ONE-MANY AND THE PREDICATION SCHEMA: ‘ALĪ AL-QŪSHJĪ’S PERSPECTIVE

Mehmet Özturan

Doçent Doktor | Associate Professor

İstanbul Medeniyet Üniversitesi | İstanbul Medeniyet University

mehmet80@gmail.com

ORCID: 0000-0002-8919-9751

CV

İstanbul’da doğdu. Yüksek lisansta Fârâbî epistemolojisinde kesinlik kavramını çalışan Özturan, doktora İbn Sînâ sonrası kavram mantığını çalıştı. Alanında araştırma yapmak üzere bir yıllığına Harvard Üniversitesi’nde misafir araştırmacı olarak bulundu. Daha çok İslam mantık geleneği, argümantasyon teorisi, klasik mantık ve dil felsefesi ve bunların analitik felsefe ile irtibatları üzerinde çalışan Özturan, 2020 yılında doçent oldu. Hâlen İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Felsefe Bölümü’nde öğretim görevlisidir.

He was born in İstanbul. He completed his master’s degree with a focus on the concept of certainty in Fârâbî’s epistemology and pursued his doctoral studies on post-Avicennian logic. He spent a year as a visiting scholar at Harvard University, conducting research in his field. Özturan’s research primarily revolves around the Islamic tradition of logic, argumentation theory, classical logic, and the philosophy of language, particularly exploring their intersections with analytic philosophy. In 2020, he was promoted to Associate Professor. He is currently serving as a faculty member in the Department of Philosophy at İstanbul Medeniyet University.

Özet

Bu makale, Ali Kuşçu’nun *Şerhu Tecrîdi’l-akâid* eseri aracılığıyla metafiziğin temel kavramlarından birlik (vahdet) ile yükleme şeması, yani “kategorik önerme, konu ve yüklem bir açıdan birleşmesini, başka bir açıdan ise farklılaşmasını gerektirir.” önermesi arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Bu şema, Fahrettin er-Râzî’nin (ö. 606/1210) eserlerinden ilham alınarak Nasîruddîn et-Tûsî (ö. 672/1274) tarafından *Tecrîdu’l-iti-kad’a* taşınmış ve böylece felsefî kelam kitaplarının, özellikle de *Tecrîdu’l-itikâd* şerhlerinin gündemine girmiştir. *Tecrîdu’l-itikâd* üzerine yapılan şerhler, ‘haml’ başlığı altında bu şemanın temellendirilmesine ilişkin çeşitli yaklaşımlar sunmaktadır. Fakat aynı şema, aynı kitapta bambaşka bir bağlamda, vahdet-kesret başlığı altında da incelenmektedir. Haml başlığı altında kategorik önermenin konu terimi ve yüklem teriminin bir cihetten ittihad etmesini gerektirdiği söylenirken, vahdet-kesret başlığında da ‘bir’ ve ‘çok’ sıfatlarını alan şeylerin bir cihetten ‘bir’ başka bir cihetten ‘çok’ olması gerektiği söylenmektedir. Kuşçu’nun şerhini analiz ederek, vahdet-kesret ve kategorik önermelerdeki yüklelemenin felsefî alt yapısında kesiştiğini vurgulamaya çalışacağım ki bu, bence henüz gereken ilgiyi görmemiş bir husustur. Bu açıdan makale, metafiziğin genel kavramları olan vahdet ve kesret gibi kavramlarla, kategorik önermeler gibi mantıksal unsurları birleştirmenin önemini belirginleştirmeye de katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Bir, çok, kategorik önerme, yükleme, özdeşlik

Abstract

In this paper, I examine the relationship between the fundamental metaphysical concepts of unity-plurality (wahdat-kathrat) and the predication schema, which posits that “a categorical proposition requires the union of the subject and predicate in one respect and their differentiation in another.” Inspired by the works of Fakhr al-Dīn al-Rāzī (ö. 606/1210), Nasīr al-Dīn al-Tūsī (ö. 672/1274) integrated this schema into *Tajrīd al-i’tiqād*, thereby gaining prominence in philosophical kalām texts, particularly in the commentaries on *Tajrīd al-i’tiqād*. These commentaries provide various approaches to grounding this schema under the topic of ‘haml’ (predication). However, this schema is also examined within the context of unity-plurality (wahdat-kathrat) in the same text. In the ‘haml’ section, it is asserted that a categorical proposition requires the subject term and the predicate term to be united in one respect. Similarly, in the unity-plurality section, it is stated that entities described by the attributes of ‘one’ and ‘many’ must be both ‘one’ in one respect and ‘many’ in another. By analyzing al-Qūshjī’s commentary, I aim to highlight the intersection of the philosophical foundations of predication with the concepts of unity-plurality, a subject that, in my view, has not yet received adequate attention. Consequently, this paper underscores the importance of integrating key metaphysical concepts such as unity-plurality with logical elements like categorical propositions

Keywords

One, many, categorical proposition, predication, identity

**BEDENDEN BAŞKALIK (*MUGÂYERET*) VE BEDENDEN SOYUTLUK
(*TECERRÜD*) ARASINDA İNSANÎ NEFSİN KONUMU: ALİ KUŞÇU ÖRNEĞİ**

THE POSITION OF THE HUMAN SELF BETWEEN OTHERNESS FROM THE BODY
(*MUGÂYARAT*) AND ABSTRACTION FROM THE BODY (*TAJARRUD*):
THE CASE OF ‘ALĪ AL-QŪSHJĪ

Mehmet Zahit Tiryaki

Doçent Doktor | Associate Professor

İstanbul Medeniyet Üniversitesi | İstanbul Medeniyet University

tiryakizahid@gmail.com

ORCID: 0000-0003-1346-9775

CV

Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi’nden 2005’te mezun oldu. 2007’de, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde, *Mehmed Emin Üsküdârî’nin Şerhu Tehzîbi’l-Mantık İsimli Eserinin Tahlili* başlıklı teziyle yüksek lisansını; 2015 yılında *İbn Sînâ Felsefesinde Mütahayyile/Müfekkire ve Vehim* başlıklı teziyle doktorasını tamamladı. Halen İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü’nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Temel ilgi alanı klasik ve çağdaş yönleriyle nefis teorileri ve zihin felsefesidir.

He graduated from Marmara University, Faculty of Theology in 2005. In 2007, he completed his master’s degree at Marmara University, Institute of Social Sciences with his thesis titled *Mehmed Emin Üsküdârî’nin Şerhu Tehzîbi’l-Mantık İsimli Eserinin Tahlili* in 2015, and he completed his doctorate with his thesis titled *İbn Sînâ Felsefesinde Mütahayyile/Müfekkire ve Vehim*. He is currently working as a lecturer at İstanbul Medeniyet University, Faculty of Arts and Humanities, Department of Philosophy. His main area of interest is classical and contemporary theories of the soul and philosophy of mind.

Özet

Antik-Helenistik dönem ve orta çağlar boyunca nefsin doğasıyla ilgili tartışma konularından birisi nefsin bedene ve bedensel unsurlara indirgenip indirgenemeyeceği hakkındadır. Söz konusu tartışma İslam felsefe ve kelamının klasik ve klasik sonrası dönemlerinde de takip edilebilir bir niteliktedir. İslam filozofları büyük oranda gayrı maddi ve gayrı cismani soyut bir töz olarak nefis ile maddi ve cismani somut bir töz olarak beden arasında ayırım yaparak kartezyen bir formda olmasa da töz düalizmini savunmuşlar ve hem nefis ile bedenin birbirinden başkalığını hem de nefsin soyut bir töz olduğunu iddia etmişlerdir. Buna karşılık özellikle klasik sonrası dönemdeki bazı kelamcılar nefsin bedenden başkalığı noktasında filozoflarla hem fikir olmakla birlikte nefsin bedenden soyutluğu noktasında filozoflardan farklı bir görüş benimsemişler ve nefsin soyut bir cevher olduğuna yönelik felsefi delilleri eleştirmişlerdir. Bu çalışmada nefsin bedenden başkalığı ile nefsin bedenden soyutluğu arasındaki ayrışma bu kez Ali Kuşçu örneği üzerinden incelenecektir. Ali Kuşçu’nun Antik-Helenistik dönemden orta çağa, İslam felsefe ve kelamının klasik ve klasik sonrası dönemlerinden modern ve çağdaş döneme kadar takip edilebilen bu tartışmadaki konumu netleştirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler

Ali Kuşçu, Fahreddin er-Râzî, nefis, mugâyeret, tecerrüd

Abstract

During the Ancient-Hellenistic period and the Middle Ages, one of the debates about the nature of the soul was whether the soul could be reduced to the body and bodily elements. In the modern and contemporary periods, this debate turns into a debate about whether the mind can be reduced to the body or not. Islamic philosophers largely distinguished between the soul as an immaterial and incorporeal abstract substance and the body as a material and corporeal concrete substance and defended the dualism of substance, albeit not in a cartesian form, and claimed that both the soul and the body are different from each other and that the soul is an abstract substance. On the other hand, some theologians, especially in the post-classical period, agreed with the philosophers on the soul’s difference from the body, but adopted a different view from the philosophers on the soul’s abstractness from the body and criticised the philosophical proofs that the soul is an abstract substance. In this study, the distinction between the soul’s otherness from the body and the soul’s abstractness from the body will be analysed through the example of ‘Alī al-Qūshjī. ‘Alī al-Qūshjī’s position in this debate, which can be traced from the ancient-Hellenistic period to the middle ages, from the classical and post-classical periods of Islamic philosophy and theology to the modern and contemporary period, will be clarified.

Keywords

‘Alī al-Qūshjī, Avicenna, soul, mugāyarat, tajarrud

**BRIDGING THE GAP BETWEEN HAY'A AND ZĪJ TRADITIONS: AL-QŪSHJĪ'S
COMMENTARY AND THE CREATION OF PLANETARY ASTRONOMICAL
TABLES IN THE *ULUGH BEG'S ZĪJ***

HEY'E VE ZĪC GELENEKLERİ ARASINDA KÖPRÜ KURMAK: ALİ KUŞÇU'NUN
ŞERHİ VE *ULUĞ BEY ZĪC*'İNDEKİ GEZEGENSEL ASTRONOMİ
CETVELLERİNİN OLUŞTURULMASI

Mostafa Yavari

Doktora Adayı | Ph.D. Candidate

Tahran Üniversitesi | University of Tehran

mostafa.yavari@ut.ac.ir

ORCID: 0000-0002-4591-4741

CV

Mostafa Yavari is a Ph.D. candidate in the history of astronomy at the Institute for the History of Science, University of Tehran, Iran. His research focuses on astronomical tables and mathematical astronomy in the medieval Islamic world. His master's thesis investigated a part of astronomical tables from the Samarkand Observatory. Yavari's research interests include ancient Babylonian and Islamic astronomy, medieval astronomical instruments, astronomical tables, and their connections to astronomical models. He is a contributing author to the history of science entries in the Encyclopedia of the Islamic World.

Mostafa Yavari, Tahran Üniversitesi Bilim Tarihi Enstitüsü'nde astronomi tarihi alanında doktor adayıdır. Araştırmaları, orta çağ İslam dünyasında astronomik tablolar ve matematiksel astronomi üzerine odaklanmaktadır. Yüksek lisans tezinde Semerkant Rasathanesi'ndeki astronomik tabloların bir bölümünü incelemiştir. Yavari'nin araştırma alanları arasında eski Babil ve İslam astronomisi, orta çağ astronomi aletleri, astronomik tablolar ve bunların astronomik modellerle bağlantıları yer almaktadır. İslam Dünyası Ansiklopedisi'nin bilim tarihi maddelerine katkıda bulunan yazarlardan biridir.

Abstract

Islamic astronomy thrived on two key traditions: theoretical treatises on cosmology (hay’a) and practical tables for astronomical calculations (zīj). While seemingly distinct, these traditions were inherently linked. Astronomers knew that the cosmological models in Haya informed the creation of the practical tables found in zīj. Ptolemy’s *Almagest* established a clear methodology: observing celestial bodies, constructing models based on those observations, deriving parameters from these models, and culminating in astronomical tables. However, as Islamic astronomy matured, this connection between theory and application became obscured for many scholars. These refined models, often based on the enduring Ptolemaic system, then informed the creation of new astronomical tables. A prime example of this iterative process is the work conducted at the Samarkand Observatory under Ulugh Beg, which culminated in the publication of his *Zīj* in 1437 CE. A key figure at the Samarkand Observatory was ‘Alī al-Qūshjī. Not only did he participate in the observations, he was also a distinguished scholar of Haya. In his commentary on *Ulugh Beg’s Zīj*, al-Qūshjī provided invaluable firsthand insights. He meticulously explained the process behind the *Zīj*’s tables, bridging the gap between the theoretical models and their practical application in zijes. This article leverages al-Qūshjī’s commentary and the tables from *Ulugh Beg’s Zīj* to explore the methods employed at the Samarkand Observatory. We will delve into the process of transforming theoretical planetary models, informed by hay’at principles, into practical astronomical tables.

Keywords

Ulugh Beg, zīj, ‘Alī al-Qūshjī, Planetary Hypotheses, hay’at

Özet

İslam astronomisi iki temel gelenek üzerinde gelişmiştir: kozmoloji üzerine teorik incelemeler (hey’e) ve astronomik hesaplamalar için pratik tablolar (zîc). Görünüşte farklı olsalar da bu gelenekler doğaları gereği birbirleriyle bağlantılıydı. Astronomlar, hey’e’deki kozmolojik modellerin zîcde bulunan pratik tabloların oluşturulmasında bilgi sağladığını biliyorlardı. Batlamyus’un *Almagest*’i açık bir metodoloji oluşturmuştur: Gök cisimlerini gözlemlemek, bu gözlemlere dayalı modeller oluşturmak, bu modellerden parametreler türetmek ve astronomik tablolarla sonuçlandırmak. Ancak İslam astronomisi olgunlaştıkça, teori ve uygulama arasındaki bu bağlantı birçok âlim için belirsizleşti. Daha fazla doğruluk arzusuyla hareket eden astronomlar, mevcut modelleri iyileştirmek için sürekli olarak yeni gözlemler aradılar. Bu döngüsel sürecin en iyi örneği, Semerkant Rasathanesi’nde Uluğ Bey’in yönetiminde yürütülen ve 1437 tarihinde *Zîc*’in neşredilmesiyle sonuçlanan çalışmadır. Semerkant Rasathanesi’nin kilit isimlerinden biri Ali Kuşçu idi. Sadece gözlemlere katılmakla kalmamış, aynı zamanda seçkin bir hey’e âlimiydi. Kuşçu, Uluğ Bey’in *Zîc*’ine yazdığı şerhte çok değerli ilk elden bilgiler sunmuştur. *Zîc*’in tablolarının ardındaki süreci titizlikle açıklayarak teorik modeller ile bunların ziclerdeki pratik uygulamaları arasındaki boşluğu doldurmuştur. Bu makale, Semerkant Rasathanesi’nde kullanılan yöntemleri keşfetmek için Ali Kuşçu’nun yorumundan ve *Uluğ Bey’in Zîc*’indeki tablolardan yararlanmaktadır. Hey’e ilkeleri çerçevesinde teorik gezegen modellerinin pratik astronomik tablolara dönüştürülme sürecini inceleyeceğiz.

Anahtar Kelimeler

Uluğ Bey, zîc, Ali Kuşçu, Gezegen Hipotezleri, hey’e

KLASİK DÖNEM ÖĞRENCİ-HOCA İLİŞKİSİNE BİR ÖRNEK: GULÂM SİNÂN'IN GÖZÜNDEN ALİ KUŞÇU

AN EXAMPLE OF THE CLASSICAL PERIOD STUDENT-SCHOLAR RELATIONSHIP:
‘ALĪ AL-QŪSHJĪ ACCORDING TO GHULÂM SINÂN

Orhan Güneş

Doçent Doktor | Associate Professor

İstanbul Medeniyet Üniversitesi | İstanbul Medeniyet University

or.gunes@gmail.com

ORCID: 0000-0003-1078-813X

CV

1978 yılında Trabzon/Çaykara’da doğan Orhan Güneş, lisans eğitimini 1996-2000 yılları arasında İstanbul Üniversitesi, Fen Fakültesi, Astronomi ve Uzay Bilimleri Bölümü’nde tamamlamıştır. Yüksek lisansını 2008 yılında İstanbul Üniversitesi, Astronomi ve Uzay Bilimleri Bölümü’nde, doktorasını da aynı bölümde 2013 yılında bitirmiştir. 2011 yılında Erciyes Üniversitesi, Astronomi ve Uzay Bilimleri Bölümü’nde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başlamıştır. 2015 yılında İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Bilim Tarihi Bölümü’ne yardımcı doçent olarak atanan Güneş, 2024 yılından beri bu bölümde doçent olarak görev yapmaktadır. Ayrıca, 2016 yılında İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Felsefe Bölümü’nde yüksek lisansını, 2021 yılında yine aynı bölümde doktorasını tamamlamıştır. Çalışmaları ağırlıklı olarak modern astronominin Osmanlı’ya girişi ve alımlanışı üzerine yoğunlaşmıştır. Bu bağlamda XVII. yüzyıl ve sonrasında Osmanlı topraklarında üretilen modern astronomiye dair metinleri analiz etmekte ve Osmanlı ile Mısır gibi birbiri ile güçlü kültürel bağlara sahip coğrafyaların modernleşme serüvenindeki benzerlik ve farklılıkları astronomi üzerinden irdelemektedir.

Born in 1978 in Trabzon/Çaykara, Orhan Güneş completed his undergraduate education at İstanbul University, Faculty of Science, Department of Astronomy and Space Sciences between 1996-2000. He completed his master’s degree in Astronomy and Space Sciences at İstanbul University in 2008 and his PhD in the same department in 2013. In 2011, he started working as a research assistant at Erciyes University, Department of Astronomy and Space Sciences. In 2015, Güneş was appointed as an Assistant Professor in the Department of History of Science at İstanbul Medeniyet University Faculty of Letters and has been working as an Associate Professor in this department since 2024. He completed his master’s degree in Philosophy at İstanbul Medeniyet University in 2016 and his PhD in the same department in 2021. His research mainly focuses on the introduction and reception of modern astronomy in the Ottoman Empire. In this context, he analyzes the texts on modern astronomy produced in the Ottoman lands in the 17th century and later and examines the similarities and differences in the modernization of lands with strong cultural ties such as the Ottoman Empire and Egypt through astronomy.

Özet

Ali Kuşçu ömrünün son birkaç yılını Osmanlı topraklarında geçirmesine rağmen yetiştirdiği öğrencileri vasıtasıyla Osmanlı felsefe-bilim geleneğinde derin izler bırakmıştır. Bu öğrenciler arasında Gulâm Sinân (ö. 912/1506) da bulunmaktadır. Sultan II. Murad’ın vezirlerinden birinin kölesi olan Sinân, Ali Kuşçu’nun İstanbul’daki müderrisliği döneminde kaleme aldığı *er-Risâletü’l-Fethiyye* adlı teorik astronomi eserini şerh etmiştir. *er-Risâletü’l-Fethiyye* Osmanlı topraklarında yazılan ilk teorik astronomi eserlerinden biridir. Eserin günümüze iki şerhi ulaşmıştır. Bunlardan Gulâm Sinân’ın *Fethü’l-Fethiyye* adını verdiği çalışma 1485 tarihlidir ve eserin en eski şerhidir. Metin bu özelliklerinin yanı sıra Ali Kuşçu’nun ders işleme yöntemine ve 16. yüzyılın son çeyreğinde medreselerdeki hoca-öğrenci ilişkisine dair önemli gözlemler ve tanıklıklar aktarması bakımından önemlidir. Gulâm Sinân eserinde, *er-Risâletü’l-Fethiyye*’nin ilgili kısımlarının derste nasıl işlendiğini aktarmakta, sık sık hocasıyla aralarında ortaya çıkan görüş ayrılıklarına yer vermekte ve hocasını eleştirmektedir. Bu çalışmada, Osmanlı İmparatorluğu’nda yazılmış en erken teorik astronomi kitaplarından biri olan *Fethü’l-Fethiyye* yukarıda sözü edilen meseleler merkeze alınarak irdelenecek, eserin yazımında kullanıldığı tespit edilen kaynaklar ortaya konulacak ve Semerkant astronomi geleneğinin Osmanlı topraklarındaki alımlanışı ilk örneklerden biri üzerinden analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler

Bilim tarihi, astronomi tarihi, Gulâm Sinân, Ali Kuşçu, Fethü’l-Fethiyye, er-Risâletü’l-Fethiyye

Abstract

Although ‘Alī al-Qūshjī spent the last few years of his life in the Ottoman lands, he left a deep mark on the Ottoman philosophical-scientific tradition through his students. Among these students was Ghulām Sinān (d. 912/1506). Sinān, who was the slave of one of Murād II’s viziers, commented on ‘Alī al-Qūshjī’s theoretical astronomy work, *al-Risāla al-Fathiyya*, which he had written during his tenure as a professor in İstanbul. *al-Risāla al-Fathiyya* is one of the first works of theoretical astronomy written in the Ottoman lands. Two commentaries of the work have survived to the present day. Of these, Ghulām Sinān’s *Fath al-Fathiyya* is dated 1485 and is the oldest commentary of the work. In addition to these features, the text is important in that it conveys important observations and testimonies about ‘Alī al-Qūshjī’s teaching method and the teacher-student relationship in madrasas in the last quarter of the 16th century. In his work, Ghulām Sinān describes how the relevant parts of *al-Risāla al-Fathiyya* were taught in class, frequently discusses the disagreements between him and his teacher, and criticizes his teacher. In this study, *Fath al-Fathiyya*, one of the earliest theoretical astronomy books written in the Ottoman Empire, will be examined by focusing on the aforementioned issues, the sources used in the writing of the work will be revealed, and the reception of the Samarqand astronomical tradition in the Ottoman lands will be analyzed through one of the first examples.

Keywords

History of science, history of astronomy, Ghulām Sinān, ‘Alī al-Qūshjī, Fath al-Fathiyya, al-Risāla al-Fathiyya

ADUDUDDİN EL-İCÎ VE ALİ KUŞÇU TARTIŞMASI: ONTOLOJİ TARTIŞMASI KİPLER MANTIĞININ BİR DEVAMI MIDIR?

‘ADUD AL-DİN AL-İJÎ AND ‘ALÎ AL-QŪSHJÎ DEBATE: IS THE DEBATE OF
ONTOLOGY A CONTINUATION OF MODAL LOGIC?

Ömer Türker

Profesör Doktor | Professor Doctor

Marmara Üniversitesi | Marmara University

om.turker@gmail.com

ORCID: 0000-0003-3359-1540

CV

1997 yılında Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 1999 yılında Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde *Mukâtil b. Süleyman'ın Tevil Anlayışı* başlıklı, erken dönem Kur'an tefsirinin bilgi teorisi açısından teorik çerçevesini inceleyen yüksek lisans tezini tamamladı. 2006'da Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde *Seyyid Şerif Cürcani'nin Tevil Anlayışı: Yorumun Metafizik, Mantiki ve Dilbilimsel Temelleri* başlıklı doktora tezini tamamladı. 2005 ve 2012 tarihleri arasında İSAM'da araştırmacı olarak çalıştı. Nisan 2012'den itibaren Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Felsefesi Bölümü'nde öğretim üyesi olarak göreve başladı ve halen bu görevini sürdürmektedir. *İbn Sînâ Felsefesinde Metafizik Bilginin İmkânı, İslam'da Metafizik Düşünce, Erken Dönem Tefsirlerinde Tevil Sorunu, Varlık Nedir?, Ahlâk, Anlamı Tamamlamak, İslam Düşüncesi Kelam Felsefe Tasavvuf, İslam Felsefesine Konusal Giriş, Evrim Risalesi* başlıklı kitaplarının yanı sıra Fârâbî, İbn Sînâ, Gazzâlî, Fahreddin Râzî ve Seyyid Şerîf Cürcânî gibi önde gelen filozof ve düşünürlerden çevirileri bulunan Ömer Türker'in çalışmaları, metafizik ve bilgi teorisi üzerinde yoğunlaşmıştır.

In 1997, he graduated from Uludağ University, Faculty of Theology. In 1999, he completed his master thesis titled *Mukâtil b. Süleyman'ın Tevil Anlayışı* at Sakarya University, Institute of Social Sciences, which examined the theoretical framework of early Qur'anic exegesis in terms of the theory of knowledge. In 2006, he completed his PhD thesis at Marmara University, Institute of Social Sciences titled *Seyyid Şerif Cürcani'nin Tevil Anlayışı: Yorumun Metafizik, Mantiki ve Dilbilimsel Temelleri*. Between 2005 and 2012, he worked as a researcher at ISAM. Since April 2012, he started to work as a faculty member at Marmara University, Faculty of Theology, Department of Islamic Philosophy and he is still working in this position. Ömer Türker's works are focused on metaphysics and theory of knowledge. His books include *İbn Sînâ Felsefesinde Metafizik Bilginin İmkânı, İslam'da Metafizik Düşünce, Erken Dönem Tefsirlerinde Tevil Sorunu, Varlık Nedir?, Ahlâk, Anlamı Tamamlamak, İslam Düşüncesi Kelam Felsefe Tasavvuf, İslam Felsefesine Konusal Giriş, Evrim Risalesi*. He has also translated prominent philosophers and thinkers such as al-Fârâbî, Avicenna, al-Ghazâlî, Fakhr al-Dîn al-Râzî and Sayyid Sharîf al-Jurjânî.

Özet

Adududdin el-Îcî (ö. 756/1355), *el-Mevâkıf* adlı eserinde kelamın umûr-ı âmme bahsinde incelenen zorunluluk, imkân ve imkânsızlık kavramlarının mantığın kipli önermeler bahsinde ele alınan zorunluluk, imkân ve imkânsızlık olmadığını iddia eder. Gerek Seyfeddin Ebherî, Cürcânî, Hasan Çelebi gibi *el-Mevâkıf*’ın şârih ve muhaşşileri gerek *Tecrîd* geleneğinin meşhur muhaşşileri gerekse *Şerhu ’l-Makâsîd* yazarı Teftâzânî, Îcî’nin iddiasını eleştirmektedir. Ali Kuşçu da eleştirilere katılır ve bilhassa Teftâzânî’nin *Şerhu ’l-Makâsîd*’daki cümlelerinin bir kısmını yeniden dile getirir. Makalenin ilk yarısında bu eleştirilerin tarihsel sıralamaya riayet eden sistemli bir sunumu yapılmakta, ikinci yarısında ise şeklen isabetli görünen eleştirilerin gerçekte isabetli olmadıkları iddiası, varlık-mahiyet ve zorunlu-mümkün ayrımlarının ima ve sonuçlarına dikkat çekilerek temellendirilmektedir. Buna göre müteahhirûn dönem düşünürleri neredeyse görüş birliğiyle Îcî’yi eleştirmektedir. Bunun sebebi, varlık-mahiyet ve zorunlu-mümkün ayrımlarından sonra varlık kavramından kökten bir şekilde ayrışan sübut kavramını yeni anlamıyla kullandıkları halde tanımını yenilememiş olmalarıdır. Îcî’nin sözlerini yeni dönemin sözü edilen duyarlılığını dile getiren ve ontoloji araştırmalarının yeni karakterinin farklılığını ifşa eden bir uyarı olarak anlamak daha isabetlidir.

Anahtar Kelimeler

Varlık, zorunluluk, imkân, imkânsızlık, kipler, Ali Kuşçu, Îcî

Abstract

‘Aḍud al-Dīn al-Ījī (d. 756/1355), in his work called *al-Mawāqif*, claims that the concepts of necessity, possibility and impossibility, which are examined in the topic of public theology, are not the necessity, possibility and impossibility that are discussed in the topic of modal propositions in logic. Both the commentators and commentators of *al-Mawāqif* such as Sayf al-Dīn Abharī, Jurjānī, Hasan Çelebi, the famous commentators of the *Tajrīd* tradition, and the *Sharh al-Maqāsid* writer Taftāzānī criticize Ījī’s claim. ‘Alī al-Qūshjī also agrees with the criticism and especially rephrases some of Taftāzānī’s sentences in *Sharh al-Maqāsid*. In the first half of the article, a systematic presentation of these criticisms, respecting the historical order, is made, and in the second half, the claim that the criticisms that seem formally accurate are not actually accurate is based on the implications and consequences of the distinctions of existence-essence and necessity-possibility.

Keywords

Existence, necessity, possibility, impossibility, modes, ‘Alī al-Qūshjī, ‘Aḍud al-Dīn al-Ījī

POLEMİK VE İNŞA ARASINDA: ALİ KUŞÇU’NUN İMAMET ANLAYIŞI

BETWEEN POLEMIC AND CONSTRUCTION: ‘ALĪ AL-QŪSHJĪ’S VIEW OF IMAMATE

Özgür Kavak

Profesör Doktor | Professor Doctor

Marmara Üniversitesi | Marmara University

ozgur.kavak@marmara.edu.tr

ORCID: 0000-0002-1769-5668

CV

Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi mezunu (2000). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Hukuku anabilim dalında yüksek lisans (2002) ve doktorasını tamamladı (2009). Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi’nde öğretim üyesi olarak görev yaptı (2011-2013). İstanbul Şehir Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi’nde öğretim üyesi olarak çalıştı (2013-2020). Halen Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi’nde öğretim üyesidir. Akademik çalışma alanları İslam siyaset düşüncesi ve İslam modernizmidir.

Graduated from Marmara University, Faculty of Theology (2000). He completed his master degree (2002) and PhD (2009) in the Department of Islamic Law at the Marmara University Institute of Social Sciences. He served as a faculty member at the Faculty of Theology at Marmara University (2011-2013). He worked as a faculty member at İstanbul Şehir University’s Faculty of Islamic Sciences (2013-2020). He is currently a faculty member at Marmara University Faculty of Theology. His academic research areas include Islamic political thought and Islamic modernism.

Özet

Nasîrüddîn et-Tûsî'nin (ö. 672/1274) *Tecrîdü'l-i 'tikâd* adlı eserinin imametle ilgili beşinci kısmı Şîî siyaset düşüncesinin bu konudaki ana argümanlarını derli toplu vermesi açısından önemlidir. İmamın Allah'ın bir lütfu olduğu ve onu tayin etmenin Allah üzerine vacip görüldüğü, masum olmasının gerekliliği, Hz. Peygamberden sonra Hz. Ali'nin imametine ilişkin nas bulunduğu yönündeki değerlendirmelere yer veren ve bu çerçevede ilk üç halifenin meşruiyetini geçersiz kılacak iddialarda bulunan bu kitap, Sünnî ulema tarafından yazılan onlarca şerh ve haşiyede eleştirel değerlendirmelere tabi tutulmuştur. Bu şerhlerden ikisi literatürde daha çok dikkate alınmış ve Şemseddin el-İsfahânî'ye (ö. 749/1349) ait olanı *Şerh-i Kadîm* olarak şöhret kazanmış, bu şerhi temel kaynaklarından biri olarak kullanan Ali Kuşçu'nun (ö. 879/1474) *Şerhu Tegrîdi'l-kelâm*'ı ise *Şerh-i Cedîd* olarak bilinmiştir. Bu tebliğde Kuşçu'nun bu eserindeki imametle ilgili değerlendirmeleri kendisinden önceki müelliflerin katkılarıyla birlikte ele alınacaktır. Böylece onun İslam siyaset düşüncesinin temel problemlerinden birisi olan devlet başkanlığı meselesine dair görüşleri (imametın tanımı, gerekliliği, şartları, belirlenme yolları, dört halifenin konumu vb.) incelenecektir.

Anahtar Kelimeler

Ali Kuşçu, Tegrîdü'l-i 'tikâd, imamet, İslam siyaset düşüncesi

Abstract

The fifth chapter of Nasîr al-Dîn al-Tûsî's (d. 672/1274) *Tajrîd al-i 'tiqâd* on the imamate holds significant importance as it encapsulates the primary arguments of Shi'ite political thought on this matter in a concise manner. This text, which presents arguments such as the Imam being a divine gift, the obligation on God to appoint the Imam, the necessity of the Imam's infallibility, and the evidence supporting the Imamate of Alî after the Prophet, while also challenging the legitimacy of the first three caliphs, has undergone extensive critical scrutiny in numerous commentaries and glosses authored by Sunnî scholars. Among these, two commentaries have garnered particular attention in the literature: the commentary by Shams al-Dîn al-İsfahânî (d. 749/1349), known as *al-Sharh al-Qadîm*, and the *Sharh Tajrîd al-kalâm* by Alî al-Qūshjī (d. 879/1474), which heavily relies on the former and is known as *al-Sharh al-Jadîd*. This paper will examine al-Qūshjī's assessments of the Imamate within this work, alongside the contributions of preceding scholars. Through this analysis, al-Qūshjī's perspectives on the head of state—a core issue in Islamic political thought, including its definition, necessity, qualifications, methods of selection, and the status of the four caliphs—will be critically evaluated.

Keywords

'Alî al-Qūshjī, Tajrîd al-i 'tiqâd, imamate, Islamic political thought

ALİ KUŞÇU'DA BİR META-METAFOR TEORİSİ OLARAK “İSTİÂRE-İ TAHYİLİYE”

“IMAGINATIVE METAPHOR” AS A META-METAPHOR THEORY IN
‘ALĪ AL-QŪSHĪ

Recep Alpyağıl

Profesör Doktor | Professor Doctor

İstanbul Üniversitesi | İstanbul University

recepalp@İstanbul.edu.tr

ORCID: 0000-0003-3653-1842

CV

İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Felsefesi Ana Bilim Dalı'nda öğretim üyesidir. Ağırlıklı olarak, İslam düşüncesinin çağdaş felsefede yeni bağlamlarda keşfedilme yolları üzerinde çalışmaktadır. 2016'da TÜBİTAK tarafından desteklenen proje (Metaphor and Imagination: A Comparative Study of Ricoeur and Islamic Philosophy) kapsamında University of Pittsburgh'da (Amerika) misafir öğretim üyesi olarak bulunmuştur. Son dönemde, felsefe dili olarak Türkçenin gelişim süreci etrafında araştırmalar yapmaktadır. Bazı çalışmaları şunlardır: *Felsefe Dili Olarak Türkçenin Gelişim Aşamaları ve Felsefe Sözlüklerimiz*, *Mufassal Kâmûs-ı Felsefe* (Rıza Tevfik), *Lûgatçe-i Felsefe* (İsmail Fennî); *İlmü'n-Nefs Tercümesi* (Ahmed Naîm), *Metaphor and Imagination: A Comparative Study of Ricoeur and Ibn 'Arabi through Seeing As* içinde: 'Ideology and Utopia in the Twenty-First Century: The Surplus of Meaning in Ricoeur's Dialectical Concept'.

Faculty member at İstanbul University, Faculty of Theology, Department of Philosophy of Religion. He mainly works on ways of exploring Islamic thought in new contexts in contemporary philosophy. In 2016, he was visiting scholar at University of Pittsburgh (America) within the scope of the project (Metaphor and Imagination: A Comparative Study of Ricoeur and Islamic Philosophy) supported by TÜBİTAK. Recently, he writes on the development process of Turkish as a language of philosophy. Some of his works are: *Felsefe Dili Olarak Türkçenin Gelişim Aşamaları ve Felsefe Sözlüklerimiz* [Development Stages of Turkish as a Language of Philosophy and Our Philosophical Dictionaries]; *Mufassal Kâmûs-ı Felsefe* [Big Dictionary of Philosophy] (Rıza Tevfik); *Lûgatçe-i Felsefe* [Dictionary of Philosophy] (İsmail Fennî); *Metaphor and Imagination: A Comparative Study of Ricoeur and Ibn 'Arabi through Seeing As* in 'Ideology and Utopia in the Twenty-First Century: The Surplus of Meaning in Ricoeur's Dialectical Concept'.

Özet

Bu tebliğde öncelikle, Ali Kuşçu’nun asrında başlamış olan “istiâre risâleleri” geleneğine ve bu gelenekte onun risâlesi üzerine yazılmış olan haşiye ile şerhlere yer verilecektir. Anılacak olan eserlerin bir kısmı, akademik anlamda ilk defa bu tebliğde söz konusu edilmiş olacaktır. Sunumun ikinci kısmında, Ali Kuşçu’nun metafor teorisi modern felsefeye atıfla işlenecektir. Çağdaş metafor teorilerinde; kelime düzeyindeki metafor retorik, cümle düzeyindeki semantiğin, söylem seviyesindeki ise hermenötiğin konusu olarak görülüyor. İlginç bir şekilde *Risâle fi’l-İstiâre*’deki istiâre-i tasrîhiye, mekniye (akliye) ve tahyîliye üçlüsü; anılan üçlü ile örtüşmektedir. Özellikle istiâre-i mekniyenin bir kelimedede değil, ancak önermede gerçekleşen bir isnâd olma keyfiyeti, Ali Kuşçu’nun metni üzerinden çağdaş felsefedeki tartışmaların nasıl öncelendiğini anlamamıza imkân veriyor. Dahası risâlede “İlkbahar, bitkiyi büyüttü.” cümlesinin ‘hakikat mı yoksa mecaz mı olduğu’ meselesi etrafında yapılan tahliller; söylem seviyesindeki metafora bizi götürüyor. Buradaki ödünclemenin (*istiâre*) nasıl kavramsallaştırılacağı hususunda artık lügavî izahlar yeterli olmamaktadır. Çünkü söylem seviyesinde “Bitkiyi büyüten, ilkbahar değil; Kâdir olan Allah’tır.” [Şol inbât ki Kâdir olan Allah içindir, rebîa nisbet olundu.] Buradaki nazariye, varlığı “hakikat ya da mecaz” olarak gören derin bir kavrayışın devamıdır. Sonuçta söylem seviyesindeki metafor, diğer teorileri de kuşatan bir meta-metafor olma özelliği taşımaktadır. Kanaatimizce risâlenin bu yönü, Kuşçu’nun diğer sahalardaki görüşleri ile irtibatlıdır; binaenaleyh onun nasıl sistematik bir düşünür olduğu bir de bu açıdan görülmüş olacaktır.

Anahtar Kelimeler

Meta-metafor, istiâre-i tahyîliye, istiâre-i akliye

Abstract

In this presentation, first of all, the tradition of “metaphoric treatises” that started in the century of ‘Alī al-Qūshjī and the annotations and commentaries written on his treatise in this tradition will be analyzed. Some of the treatises will have been referred to the first time in this paper. In the second part of the presentation, ‘Alī al-Qūshjī’s metaphor theory will be discussed in the context of modern philosophy. In contemporary metaphor theories; metaphor at the word level is seen as the subject of rhetoric, at the sentence level as the subject of semantics, and at the discourse level as the subject of hermeneutics. Interestingly, this trio of metaphor in *Risâla fi’l-İstiâra* overlaps with the mentioned trio. Especially, the intuition that metaphor is not a word but a proposition, allows us to understand how discussions in contemporary philosophy are prioritized by ‘Alī al-Qūshjī’s text moreover, some of the deep analyzes made in the context of “Spring made the plant grow.” in the treatise takes us to metaphor at the level of discourse. Lexical explanations are no longer sufficient for how to conceptualize the “borrowing/istiâre” here. Because at the level of discourse, “it is not the spring that makes the plant grow; “Allah is the Almighty”. The theory here is the continuation of a deep understanding that sees existence as “reality or metaphor”. In our opinion, this aspect of the treatise is related to al-Qūshjī’s views in other fields; therefore, it will be seen from this perspective what a systematic thinker he was.

Keywords

Meta-metaphor, imaginative metaphor, rational metaphor

KĀSHĪ VS. ‘URĎĪ VS. PTOLEMY: CELESTIAL ORDERING PRIOR TO AL-QŪSHJĪ

KUŞÇU ÖNCESİ GÖKSEL DÜZEN: KÂŞÎ, URDÎ VE BATLAMİYUS KIYASLAMASI

Sally P. Ragep

Kıdemli Araştırmacı (emekli) | Senior Researcher (retired)

McGill Üniversitesi | McGill University

sally.ragep@mcgill.ca

CV

Sally P. Ragep (Senior researcher (retired), McGill University (sally.ragep@mcgill.ca; <https://islamsci.mcgill.ca/Sally>)) does research on science in premodern Islam, especially its instruction and dissemination. Her publications include an edition, translation, and commentary on Jaghmīnī’s astronomical work, *al-Mulakhkhas* (Springer, 2016). She is an executive board member and contributor to the Islamic Scientific Manuscripts Initiative (ISMI) project (Medeniyet University, İstanbul; Max Planck Institute for the History of Science, Berlin), whose mission is making information on all Islamic manuscripts in the exact sciences accessible online <https://ismi.mpiwg-berlin.mpg.de/>. Her short book on Mahmūd al-Jaghmīnī (in the Makers of the Muslim World series, Oneworld Publications [UK]), is forthcoming.

Sally P. Ragep (Kıdemli araştırmacı (emekli), McGill Üniversitesi (sally.ragep@mcgill.ca; <https://islamsci.mcgill.ca/Sally>)) premodern İslam’da bilim, özellikle de bilimin öğretimi ve yayılması üzerine araştırmalar yapmaktadır. Yayınları arasında Çağmînî’nin astronomi eseri *el-Mulahhas* üzerine bir edisyon, çeviri ve şerhi bulunmaktadır (Springer, 2016). Misyonu, müspet bilimlerdeki tüm İslam medeniyeti el yazmaları hakkındaki bilgileri çevrimiçi olarak erişilebilir kılmak olan Islamic Scientific Manuscripts Initiative (ISMI) projesinin (Medeniyet Üniversitesi, İstanbul; Max Planck Institute for the History of Science, Berlin) yürütme kurulu üyesidir: <https://ismi.mpiwg-berlin.mpg.de/>. Mahmūd el-Çağmînî hakkındaki kitabı (Makers of the Muslim World serisi içinde, Oneworld Publications [UK]) yakında çıkacaktır.

Abstract

The ordering of the planets and orbs occupied an important place in the tradition of Islamic astronomy. The formative influence of Ptolemy’s *Almagest and Planetary Hypotheses* included accepting his celestial order, despite the uncertainty of where to place Venus and Mercury. However, in the thirteenth century, Ptolemy’s distances and ordering were challenged by Mu’ayyad al-Dīn al-‘Urdī (d. 664/1266) and his champion Quṭb al-Dīn al-Shīrāzī (d. 710/1311). This was not due to new observations or disputing Ptolemy’s *Almagest* numbers; rather, they rejected Ptolemy’s understanding of what the nearest distance of Mercury means, which involves taking into account the hay’a or configuration of the orbs. To resolve this dispute, Jamshīd al-Kāshī (d. 832/1429) in the fifteenth century reaffirmed Ptolemy’s ordering through recalculations while accepting ‘Urdī’s and Shīrāzī’s understanding of Mercury’s nearest distance. What is intriguing is that ‘Alī al-Qūshjī in his revisions of *al-Risāla al-Fathiyya* at first mostly accepted Kāshī’s recalculations while in his last revision reverted to approximate Ptolemaic parameters.

Keywords

‘Alī al-Qūshjī, Ptolemy, astronomical tables, *al-Risāla al-Fathiyya*

Özet

Gezegenlerin ve kürelerin düzeni İslam astronomi geleneğinde önemli bir yer tutmuştur. Batlamyus’un *Almagest* ve *Gezegen Hipotezleri*’nin biçimlendirici etkisi, Venüs ve Merkür’ün nereye yerleştirileceğinin belirsizliğine rağmen onun gök düzeninin kabul edilmesini içeriyordu. Ancak XIII. yüzyılda Batlamyus’un uzaklıkları ve sıralamasına Müeyyedüddin el-Urdî (ö. 664/1266) ve onun savunucusu Kutbuddin eş-Şîrâzî (ö. 710/1311) tarafından meydan okundu. Bunun nedeni yeni gözlemler ya da Batlamyus’un *Almagest* sayılarına itiraz etmek değildi; daha ziyade Batlamyus’un Merkür’ün en yakın mesafesinin ne anlama geldiğine dair anlayışını reddettiler ki bu da feleklerin hey’etini ya da konfigürasyonunu hesaba katmayı gerektiriyordu. Bu anlaşmazlığı çözmek için on beşinci yüzyılda Cemşîd el-Kâşî (ö. 832/1429), Batlamyus’un sıralamasını yeniden hesaplamalar yoluyla teyit ederken, Urdî ve Şîrâzî’nin Merkür’ün en yakın mesafesi anlayışını kabul etmiştir. İlginç olan, *er-Risâletü’l-Fethiyye*’nin ilk revizyonlarında Ali Kuşçu genellikle Kaşî’nin yeniden hesaplamalarını kabul ederken son revizyonunda Kuşçu’nun yaklaşık değerler ile Batlamyus parametrelerine geri dönmesidir.

Anahtar Kelimeler

Ali Kuşçu, Batlamyus, astronomi tabloları, *er-Risâletü’l-Fethiyye*

İSLAM FİZİK TARİHİNDE OPTİK PROBLEMLERİ VE IŞIK TERMİNOLOJİSİ: ALİ KUŞÇU ÖRNEĞİ

OPTICAL PROBLEMS AND LIGHT TERMINOLOGY IN THE HISTORY OF PHYSICS IN ISLAMIC WORLD: THE EXAMPLE OF ‘ALĪ AL-QŪSHJĪ

Sena Aydın

Araştırma Görevlisi Doktor | Research Assistant Doctor

İstanbul Medeniyet Üniversitesi | İstanbul Medeniyet University

senapekkendir@hotmail.com

ORCID: 0000-0003-3851-0682

CV

Sena Aydın, lisans eğitimini 2011 yılında Boğaziçi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Fizik Bölümü’nde tamamladı. Lisans yıllarında sıvı dinamiği ve iklim fiziği alanlarında araştırmalar yaptı. Yine fizik bölümünde yüksek lisans yaparak *Modern Optik Biliminin Osmanlı Bilimine Girişi* başlıklı teziyle 2015 senesinde mezun oldu. 2020 şubat ayından itibaren İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Bilim Tarihi Bölümü’nde araştırma görevlisidir. 2020 temmuz ayından itibaren Nazariyat İslam Felsefe ve Bilim Tarihi Araştırmaları dergisinde yardımcı editördür. İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Felsefe Anabilim Dalı’nda *Işığın Hakikatini Aramak: Osmanlılarda Gökkuşağı, Hâle ve Renk Sorunları (1300-1600)* başlıklı doktora tezini 2022 yılında tamamladı. İlgi alanları arasında Osmanlı fizik tarihi ve Osmanlı optik tarihi bulunmaktadır.

Sena Aydın received her bachelor’s degree in the Department of Physics, Faculty of Arts and Sciences, Boğaziçi University in 2011. During her undergraduate years, she conducted research in the fields of fluid dynamics and climate physics. She also completed her master’s degree in the Department of Physics and graduated in 2015 with her thesis titled *The Introduction of Modern Optics to Ottoman Science*. Since February 2020, she has been a research assistant at İstanbul Medeniyet University, Department of the History of Science. Since July 2020, she has been an associate editor at the Nazariyat Journal for the History of Islamic Philosophy and Science. She completed her doctoral thesis in 2022 in Institute of Graduate Studies in İstanbul Medeniyet University on the topic of *Seeking the Truth of Light: Rainbow, Halle and Colour Problems in the Ottomans (1300-1600)*. Her research interests include the history of Ottoman physics and the history of Ottoman optics.

Özet

Bu çalışma, Ali Kuşçu’nun *Şerhu’l-Tecrîd* ve *Ta’lîkât alâ mebâhisi’l-egaliti’l-hissiye min Şerhi’l-Mevâkıf* adlı eserlerinde hangi optik problemlere ilgi duyduğunu ve anlatısını hangi ışık terimleri üzerine inşa ettiğini sorgulamaktadır. Ali Kuşçu, eserlerinde optiğe dair çeşitli konuları, dav’ (الضوء), nūr (النور), şuâ (الشعاع) gibi farklı ışık terimlerini kullanarak ele alır. Ali Kuşçu *Şerhu’l-Tecrîd* adlı eserinde; görme kuvvetini açıklar, görsel algıya dair matematikçilerin ve tabiatçıların görüşlerini sundukları deliller bağlamında tartışır, aynada görüntünün resmedilmesi, tek bir adet nesnenin iki adet görülmesi gibi konuları irdeler. Görsel algıda dav’ ve rengi önkoşul olarak, renk algısını da dav’a bağlı olarak açıklar. Niçin ziyanın cisim olamayacağından bahseder. Birincil ve ikincil ışıklar terminolojisini dahil ettiği anlatısını karanlıkta görme problemiyle tamamlar. *Ta’lîkât alâ mebâhisi’l-egaliti’l-hissiye min Şerhi’l-Mevâkıf* adlı eserinde ise karanlıkta görme, gemideki gözlemcinin göreceli hareketi, benzer üçgen geometrisiyle aynada görünen nesnenin büyüklüğünün belirlenmesi, farklı renklerin meydana gelmesi gibi problemlere ilgi duyar, mesaisini bu problemlerin geliştirilmesine ayırır. İki eserinde de ışığa dair olguları tartışırken farklı ışık terimlerinin kullanımına dikkat eder. Temel başvuru kaynakları İbn Sînâ (ö. 428/1037), İbnü’l-Heysem (ö. 432/1040) ve Fahreddin er-Râzî (ö. 606/1210) olarak gözükmektedir.

Anahtar Kelimeler

Ali Kuşçu, İslam optik tarihi, Şerhu’l-Tecrîd, Ta’lîkât alâ mebâhisi’l-egaliti’l-hissiye min Şerhi’l-Mevâkıf

Abstract

This study investigates which optical problems ‘Alī al-Qūshjī was interested in and on which terms of light he built his narrative in *Sharh al-Tajrīd* and *Ta’līqāt alā mabāhis al-‘agalit al-hissiya min Sharh al-Mawāqif*. In his works, ‘Alī al-Qūshjī, a member of the Samarkand school of mathematics-astronomy, discusses various topics related to optics by using different terms for light, such as dav’ (الضوء), nūr (النور), and shuā (الشعاع). In his *Sharh al-Tajrīd*, ‘Alī al-Qūshjī explains the power of vision, discusses the views of mathematicians and naturalists on visual perception in the context of the evidence they present, examines issues such as the depiction of the image in a mirror, the two visions of a single object, explains dav’ and color as prerequisites in visual perception and color perception as dependent on dav’, explains why light cannot be an object, and concludes his narrative, which includes the terminology of primary and secondary lights, with the problem of seeing in the dark. In *Ta’līqāt alā mabāhis al-‘agalit al-hissiya min Sharh al-Mawāqif*, he is interested in problems such as seeing in the dark, the relative motion of the observer on a ship, determining the size of the object seen in a mirror with similar triangular geometry, and the occurrence of different colors, and devotes his time to the development of these problems. In both works, he pays attention to the use of different terms for light when discussing the phenomena of light. His main sources of reference seem to be Avicenna (d. 428/1037), Ibn al-Haytham (d. 432/1040) and Fakhr al-Dīn al-Rāzī (d. 606/1210).

Keywords

‘Alī al-Qūshjī, history of optics in the Islamic period, Sharh al-Tajrīd, Ta’līkât alā mabāhis al-‘agalit al-hissiya min Sharh al-Mawāqif

TRANSLATING ‘ALĪ AL-QŪSHJĪ: SOVIET ERA ADAPTATIONS AND THE LEGACY OF İBRAHİM MUMİNOV IN UZBEKİSTAN’S LITERARY LANDSCAPE

ALİ KUŞÇU’YU TERCÜME ETMEK: SOVYET DÖNEMİ UYARLAMALARI VE ÖZBEKİSTAN’IN EDEBİYAT MANZARASINDA İBRAHİM MUMİNOV’UN MİRASI

Shokhruz Sharipov Fakhriddin Ugli

Araştırmacı | Junior Researcher

Özbekistan Bilimler Akademisi | Academy of Sciences of Uzbekistan

shohruz@i.ua

ORCID: 0000-0003-1460-2902

CV

My name is Shahruz Sharipov. In 2017, I graduated from Bukhara State University with a bachelor’s degree in history, and in 2020, I graduated from Bukhara State University with a master’s degree in history. Then I worked at Bukhara State University for a short time. Since 2021, I have been working as a junior researcher at the Institute of History of the Academy of Sciences of Uzbekistan. The main area of interest is the contribution of medieval Transoxiana scientists to exact and natural sciences and economic views. To date, I have been on scientific trips to Turkey, Kazakhstan, Kyrgyzstan and Japan.

2017 yılında Buhara Devlet Üniversitesi’nden tarih alanında lisans derecesi ile mezun oldum. 2020 yılında Buhara Devlet Üniversitesi’nden tarih alanında yüksek lisans derecesi ile mezun oldum. Daha sonra kısa bir süre Buhara Devlet Üniversitesi’nde çalıştım. 2021 yılından beri Özbekistan Bilimler Akademisi, Tarih Enstitüsü’nde yardımcı araştırmacı olarak çalışmaktayım. Ana ilgi alanım orta çağ döneminde Maveräünnehir’deki bilim insanların doğa bilimlerine ve ekonomik görüşlere yaptığı katkılarıdır. Bugüne kadar Türkiye, Kazakistan, Kırgızistan ve Japonya’ya bilimsel gezilerde bulundum.

Abstract

This article delves into the translations of ‘Alī al-Qūshjī’s literary works in Uzbekistan during the 20th century, with a particular focus on the Soviet era and the pivotal role played by Ibrahim Muminov in this process. ‘Alī al-Qūshjī, a prominent figure in Uzbek literature, left an enduring legacy through his diverse literary contributions. Against the backdrop of the Soviet regime’s cultural policies and ideological constraints, this study examines how al-Qūshjī’s writings were translated, disseminated, and received within the Uzbek literary landscape. Through an analysis of Muminov’s translation practices and his negotiation of Soviet literary standards, this article sheds light on the intricate dynamics of cultural exchange and adaptation during this period. Furthermore, it explores the significance of these translations in shaping Uzbek literary identity, highlighting how al-Qūshjī’s themes and narratives were reinterpreted to resonate with the prevailing ideological framework. By unpacking the reception and impact of these translations, this article offers insights into the complex interplay between literature, politics, and cultural identity in Uzbekistan under Soviet rule, reaffirming the enduring importance of al-Qūshjī’s literary legacy in the nation’s cultural heritage.

Keywords

‘Alī al-Qūshjī, Ibrahim Muminov, cultural exchange, ideological negotiation, Uzbek identity

Özet

Bu makale, XX. yüzyılda Özbekistan’da Ali Kuşçu’nun edebî eserlerinin çevirilerini, özellikle Sovyet dönemi ve İbrahim Muminov’un bu süreçte oynadığı önemli role odaklanmaktadır. Özbek edebiyatında önemli bir isim olan Ali Kuşçu, çeşitli edebî katkılarıyla kalıcı bir miras bırakmıştır. Sovyet rejiminin kültürel politikaları ve ideolojik kısıtlamaları zemininde, bu çalışma Kuşçu’nun yazılarının Özbek edebiyat ortamında nasıl çevrildiğini, yayıldığını ve kabul edildiğini incelemektedir. Muminov’un çeviri uygulamalarının ve Sovyet edebî standartlarını müzakere etmesinin bir analizi yoluyla, bu makale bu dönemdeki kültürel değişim ve adaptasyonun karmaşık dinamiklerine ışık tutmaktadır. Dahası, bu çevirilerin Özbek edebî kimliğini şekillendirmedeki önemini araştırarak, Kuşçu’nun temalarının ve anlatılarının hâkim ideolojik çerçeveye rezonansa girecek şekilde nasıl yeniden yorumlandığını vurgulamaktadır. Bu makale, bu çevirilerin kabulünü ve etkisini ele alarak, Sovyet yönetimi altındaki Özbekistan’da edebiyat, siyaset ve kültürel kimlik arasındaki karmaşık etkileşime dair fikirler sunuyor ve Kuşçu’nun edebî mirasının ülkenin kültürel mirasındaki kalıcı önemini bir kez daha teyit ediyor.

Anahtar Kelimeler

Ali Kuşçu, İbrahim Muminov, kültürel değişim, ideolojik müzakere, Özbek kimliği

ALİ KUŞÇU'YA 19. YÜZYILDAN BAKMAK: BURDURLU ÖMER EFENDİ'NİN ŞERHU RİSÂLETİ'L-İSTİ'ÂRE Lİ-ALİ KUŞCÎ ADLI ESERİ

VIEWING 'ALĪ AL-QŪSHJĪ FROM THE 19TH CENTURY: THE WORK OF
BURDURLU OMAR EFENDI TITLED *SHARH RISĀLA AL-ISTI'ĀRA LĪ-'ALĪ QŪSHJĪ*

Şükran Fazlıoğlu

Profesör Doktor | Professor Doctor

Marmara Üniversitesi | Marmara University

sukran.fazlioglu@marmara.edu.tr

ORCID: 0000-0003-3738-4645

CV

Prof. Dr. Şükran Fazlıoğlu, 1970 yılında Çanakkale'de doğdu. 1990 yılında Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Arapça Öğretmenliği Bölümü'nden mezun oldu. Ürdün Üniversitesi, Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde *İzhâru'l-Esrâr li'l-Birgivi -Dirâse ve Tahkîk-* başlıklı teziyle yüksek lisansını (1995), Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagatı Bölümü'nde *Modern Mısır Romanında Türkler 1798-1914* başlıklı teziyle doktorasını (2001) tamamladı. Tezi, *Arap Romanında Türkler* adıyla yayımlandı (Küre yayınları 2006). Fazlıoğlu, McGill Üniversitesi'nde misafir öğretim üyesi olarak dersler verdi (2008-2010). Akademik kariyerine Marmara Üniversitesi'nde devam eden Fazlıoğlu'nun eserleri arasında *Örnek Bir Genç Olmak - XVII. Yüzyılda İshak Tokadi'nin Nazmu'l-ulum Adlı Eserinde Zihniyet ve İlimler*, (Ketebe yayınları 2020) ile İhsan Fazlıoğlu ile birlikte yayımladığı *İbnü'l-Ekfanî'nin Düşüncesinde Ahlak, Siyaset ve Firaset* (Klasik yayınları 2022) vardır. Çalışmaları Osmanlı medreseleri müfredat programı, Osmanlı dönemi 'ilm-i edeb', Arap dili ve eğitimi, klasik ve modern dönem Arap edebiyatındaki Türk imajı ve Arap edebiyatı tarihi üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Prof. Dr. Şükran Fazlıoğlu was born in Çanakkale in 1970. She graduated from Gazi University, Faculty of Education, Arabic Language Teaching Department in 1990. She completed her master's degree at the University of Jordan, Department of Arabic Language and Literature, with her thesis titled *Izhâru'l-Esrâr li'l-Birgivi -Dirâse ve Tahkîk-* in 1995. She earned her Ph.D. from Marmara University's Faculty of Theology, in the Arabic Language and Rhetoric Department, with a thesis titled *Modern Mısır Romanında Türkler 1798-1914* in 2001, which was later published under the title *Arap Romanında Türkler* (Küre Publishing, 2006). Fazlıoğlu taught as a visiting lecturer at McGill University between 2008 and 2010 and continued her academic career at Marmara University. Her notable works include *Örnek Bir Genç Olmak - XVII. Yüzyılda İshak Tokadi'nin Nazmu'l-ulum Adlı Eserinde Zihniyet ve İlimler*, (Ketebe Publishing, 2020); and *İbnü'l-Ekfanî'nin Düşüncesinde Ahlak, Siyaset ve Firaset* (Klasik Publishing, 2022), co-authored with İhsan Fazlıoğlu. Her research focuses on the Ottoman madrasah curricula, Ottoman-era 'ilm-i edeb', Arabic language and education, the image of Turks in classical and modern Arabic literature, and the history of Arabic literature.

Özet

Osmanlı ilim hayatı, tevarüs ettiği kendinden önceki birikimi yeniden örgütledi ve medreselerle dolaşıma soktu. Ayrıca, bu dönemde, devralınan ilmî sorunların gözden geçirildiği ve çözümler teklif edildiği pek çok eser kaleme alındı. Özellikle ‘ilm-i edeb’ sahasında, Teşekkül Dönemi’nin dil bilimlerindeki birikimi ile Fahreddin Râzî ve sonrasında gelişen nazarî felsefenin üretimini terkip eden Sekkâkî, Kazvînî, Îcî, Teftâzânî ve Seyyid Şerîf Cürcânî gibi isimler, sonraki nesillerin üzerinde tartıştığı pek çok eser kaleme aldılar. Bu eserler ilm-i edebin tüm alt başlıklarını içerdiği gibi, mesâil tarzında belirli meseleleri ele alan çalışmalar da olabiliyordu. Ali Kuşçu da XV. yüzyılda, diğer pek çok isimle birlikte, Turan – İran – İstanbul hattında bu dönemin ilmî hayatına katkı sunan isimlerin başında gelir. Nitekim *İstiâre Risâlesi* de “sahih bir din ve varlık tasavvuru için sahîh bir dil anlayışı zorunluluğu” ilkesinden hareketle kaleme aldığı dile dair önemli bir eseridir. Bu eser, önemine binaen, telif edildiği andan itibaren başka çalışmalara da konu oldu. Bu çalışmalardan biri de Burdur’da müderrislik yapan Burdurlu Ömer Efendi’nin (ö.1312/1894) ayrıntılı şerhidir. Bu sunumda öncelikle lafzî kendine konu edinen Ali Kuşçu’nun bu önemli risalesinin kapalı yerlerini şerhi üzerinden anlamayı deneyeceğiz. Bunun yanında Burdurlu’nun hayatını içinde geçirdiği ilmî ağı (network) Ali Kuşçu’yu niçin önemseydiği, nasıl anladığı ve XIX. yüzyılda Ali Kuşçu’nun Osmanlı ilim hayatı için ne anlam ifade ettiğini tespit etmeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler

Ali Kuşçu, İstiâre Risâlesi, Burdurlu Ömer Efendi, istiâre

Abstract

The Ottoman intellectual life reorganized the Islamic scientific and philosophical heritage it inherited from earlier periods and put into circulation it through madrasahs. Additionally, many works were written during this period that revisited and proposed solutions to inherited scientific problems. In particular, in the field of ‘ilm-i edeb’, figures such as Sakkākî, al-Qazwînî, Ījî, Taftāzānî, and Sayyid al-Sharîf al-Jurjānî, who combined the linguistic knowledge from the Teşekkül Period with the theoretical philosophy developed after Fahr al-Dîn Râzî, wrote numerous important works that subsequent generations debated. ‘Alî al-Qūshjî, along with many others on the Turan – Iran – İstanbul axis, was one of the leading contributors to the scholarly life of this period. Indeed, his *Risāla on Metaphor (İsti‘āre Risālesi)* is a significant work on language, written based on the principle that “a correct understanding of religion and existence requires a correct understanding of language”. Due to its importance, the *İsti‘āre Risālesi* has garnered significant attention and has been the subject of many studies since its composition. One of these studies is the detailed commentary (sharh) by Burdurlu Omar Efendi (d. 1312/1894), who served as a mudarris in Burdur in the 19th century. Omar Efendi’s commentary not only helps in understanding the obscure parts of ‘Alî al-Qūshjî’s important treatise but also provides insights into how this scholar was understood in the 19th century and the significance of his position.

Keywords

‘Alî al-Qūshjî, İsti‘āre Risālesi, Burdurlu Ömer Efendi, metaphor

İLM-İ HEY'ET'E HAZIRLIK: ALİ KUŞÇU'NUN *RİSÂLE DER İLM-İ HİSÂB*'I

PREPARATION TO ASTRONOMY: 'ALĪ AL-QŪSHJĪ'S *RISĀLA DAR 'ILM-I HISĀB*

Zehra Bilgin

Doktor Öğretim Üyesi | Assistant Professor

İstanbul Medeniyet Üniversitesi | İstanbul Medeniyet University

zehra.bilgin@medeniyet.edu.tr

ORCID: 0000-0002-6147-3018

CV

Zehra Bilgin, Boğaziçi Üniversitesi Matematik Bölümü'nden 2009 yılında lisans derecesi aldı. *On Quotient of Hom-Functors* adlı yüksek lisans tezini Boğaziçi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Matematik Anabilim Dalı'nda 2012 yılında tamamladı. Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Matematik Anabilim Dalı'nda hazırladığı *Aralarında Asal Yapılandırılmış Modüller, Alt Modüllerin Radikalleri, Baer Spektrumu Üzerinde Demetler* adlı teziyle 2017 yılında matematik doktoru unvanı aldı. İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İslam ve Türk Felsefesi Anabilim Dalı'nda *Hesab Bilimine Giriş: Ali Kuşçu'nun Risâle der İlm-i Hisâb Adlı Eseri -Tenkitleli Metin, Çeviri, Değerlendirme-* adlı ikinci doktora tezini 2024 yılında tamamladı. İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Bilim Tarihi Enstitüsü'nde doktor öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Akademik ilgi alanları arasında soyut cebir, matematik tarihi ve felsefesi, bilim tarihi ve felsefesi bulunur. Osmanlı klasik döneminde matematik çalışmaları ve Osmanlılarda bilimin modernleşmesi konularında araştırmalarını sürdürmektedir.

Zehra Bilgin received her bachelor's degree in mathematics from Boğaziçi University in 2009. She completed her master's thesis titled *On Quotient of Hom-Functors* at Boğaziçi University, Department of Mathematics, in 2012. She obtained her doctorate degree in mathematics in 2017 with her thesis titled *Aralarında Asal Yapılandırılmış Modüller, Alt Modüllerin Radikalleri, Baer Spektrumu Üzerinde Demetler* at Yıldız Technical University, Department of Mathematics. She completed her second Ph.D thesis titled *Hesab Bilimine Giriş: Ali Kuşçu'nun Risâle der İlm-i Hisâb Adlı Eseri -Tenkitleli Metin, Çeviri, Değerlendirme-* at İstanbul Medeniyet University, Department of Philosophy in 2024. She is currently working as an assistant professor at İstanbul Medeniyet University, Institute for the History of Science. Her academic interests include abstract algebra, history and philosophy of mathematics, history and philosophy of science. She continues her research on mathematical studies in the Ottoman classical period and the modernization of science in the Ottomans.

Özet

Fatih dönemi astronomi, matematik, kelam ve dil âlimi Ali Kuşçu’nun Osmanlılarda ilmî hayatın teşekkülünde oynadığı kilit rol, bilim ve düşünce tarihi araştırmalarında sıklıkla incelenir. Mensubu bulunduğu Semerkant matematik-astronomi okulunun ilmi birikimini Sultan II. Mehmed’in davetiyle İstanbul’a taşıyarak Fatih Semâniye ve Ayasofya Medreselerinin teşekkülüne katkıda bulunmuş, eserleri Osmanlı entelektüel çevrelerinde yüzyıllarca tedavülde kalarak gündem oluşturmıştır. *Risâle der ‘İlm-i hisâb* Ali Kuşçu’nun telif ettiği iki hesap eserinden Farsça olandır ve 861/1456’dan önce Semerkant’ta telif edilmiştir. Bu çalışmada, dünya çapında yazma eser kütüphanelerinde şimdiye değin tespit edilmiş dört yüze yakın nüshası, İran ve Anadolu coğrafyalarında yaygınlığı ve yüzyıllarca okutulmasıyla İslam matematik geleneğinde dikkate değer bir yerde bulunan eserin elde edilen nüshalarına dayanan bir inceleme ile telif sürecine dair bulgular paylaşılacaktır. Böylece literatürde az sayıda bulunan güncelliğini yitirmiş malumatın tashih edilmesi yanında *Risâle der ‘İlm-i hisâb*’ın bilim tarihi açısından durduğu yer ve sahip olduğu değere dair bazı soruların aydınlatılması amaçlanmaktadır. Ayrıca eserin içeriğine bir örnek olarak tam sayıların ikinci dereceden kökünü bulma yöntemi incelenecek ve yöntemin ispatı verilecektir.

Anahtar Kelimeler

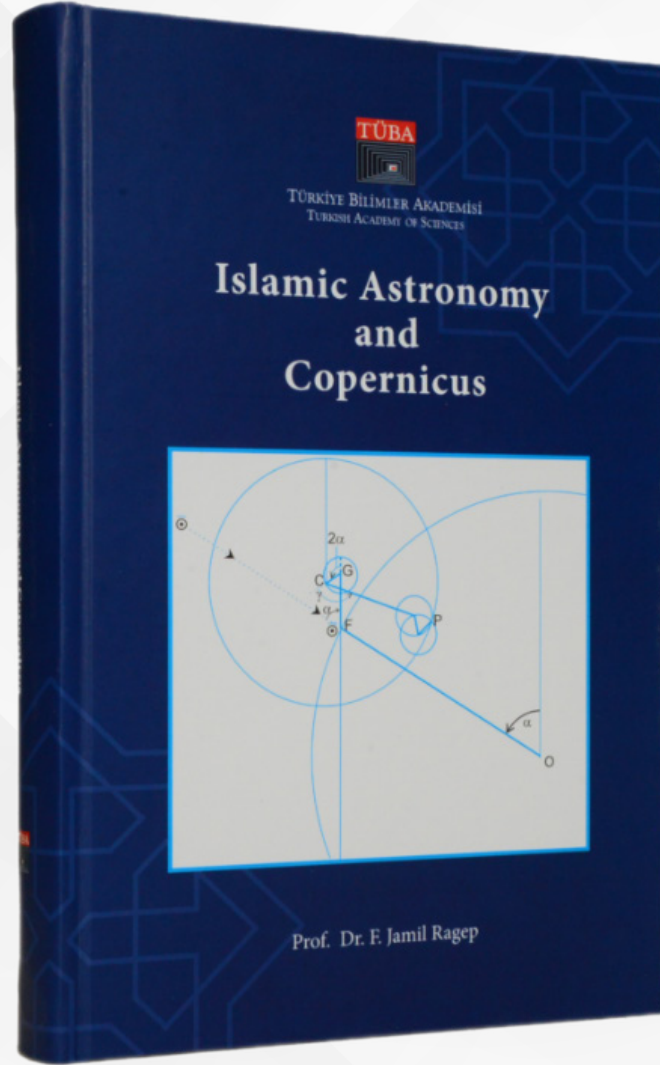
Ali Kuşçu, matematik tarihi, Osmanlılar, hesap, Risâle der ‘İlm-i hisâb

Abstract

‘Alī al-Qūshjī, an astronomer, mathematician, theologian and linguist of fifteenth century, has a key role in the formation of scientific life in the Ottomans. This role is analyzed in the history of science and thought broadly. Upon Sultan Mehmed II’s invitation, he contributed to the formation of the Fatih Semâniye and Ayasofya Madrasas by transferring scholarly accumulation of the Samarkand mathematics-astronomy school to İstanbul, and his works widely used in Ottoman intellectual circles for centuries. *Risāla dar ‘İlm-i hisāb* which is the first of two mathematical works by ‘Alī al-Qūshjī, and was written in Persian, probably in Samarkand before 861/1456. This work has a remarkable place in the Islamic mathematical tradition with its numerous copies, its widespread distribution in Iran and Anatolia and its being taught as a textbook for centuries. In this work, an analysis based on several copies of the work will be shared. Thus, it is aimed to correct outdated information in the literature and to clarify some questions about the place and value of *Risāla dar ‘İlm-i hisāb* in terms of the history of science. Besides, as an example of the content of the work, the method of finding the quadratic root of integers will be examined and the proof of the method will be given.

Keywords

‘Alī al-Qūshjī, history of mathematics, Ottomans, arithmetic, Risāla dar ‘İlm-i hisāb

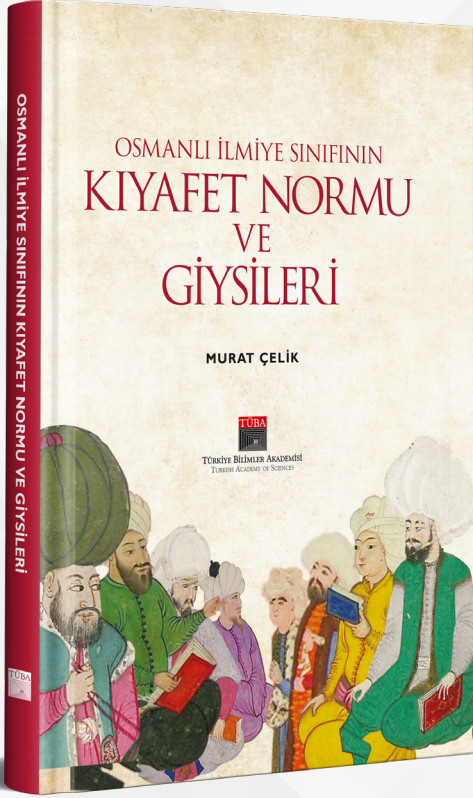
F. Jamil Ragep'in son kırk yılda yayınladığı 15 makaleyi bir araya getiren bu eser, İslam astronomi ve bilim geleneklerinin Kopernikçi Güneş merkezli sistemin ortaya çıkışına nasıl tesir ettiğine dair yeni bakış açıları ve derinlikli bir kavrayış öne sürüyor. Makaleler, Kopernik astronomisinin İslam astronomisindeki arka planına yönelik teknik ve içerik odaklı kanıtlar öne sürerken bu birikimin Orta Çağ ve Erken Modern dönem Avrupa entelektüel ve kültürel ortamlarına hangi tarihsel ve bilimsel bağlamlar çerçevesinde ulaştığını incelemenin önemine işaret ediyor. Ragep'in yeni soruları içeren ve birçok İslam, Latin ve Yunan bilim metnini incelemek suretiyle sıkı bir araştırma örüntüsü ortaya koyan makaleleri, İslam astronomlarıyla Kopernik arasındaki bağlantıyı kapsamlı bir çokkültürlü perspektiften incelemeye meraklı herkesin ilgisini çekecektir.

Osmanlı zamanından günümüze değin birçok öğrenci eğitim almaları ve Avrupa medeniyetinin gelişme ve yeniliklerini yakından tanımaları amacıyla yurt dışına gönderildi. Bu öğrencilerin gittikleri ülkelerdeki sosyal, siyasal ve akademik çevrelerle ilgili görüş, bilgi ve gözlemleriyle ilgili çeşitli eserler yazıldı. Bu türden eserler, onların yurt dışındaki faaliyetlerini açıklamaları açısından son derece kıymetlidir. Ancak bu öğrencilerin bilimsel faaliyetlerinin boyutu ve içeriği eserlerde nadiren ele alınmıştır.

Elif Baga ve Zehra Bilgin tarafından yayına hazırlanan bu çalışmada Mekteb-i Harbiye-i Şahane'nin ilk öğrencilerinden Hamdi Efendi'nin yüksek öğrenim için gönderildiği Viyana'da Avusturyalı matematikçi Karl Heinrich Gräffe'nin Die Auflösung der höheren numerischen Gleichungen makalesine dayanarak hazırladığı Beyân-ı Kâide-i Cedîde fî Halli Berâ-yı Muâdelât-ı Adediyye-i Âfiye adlı risalesi Osmanlılar'da modern matematiğe katkı sağlayan ilk örneklerden olması çerçevesinde incelenmektedir.

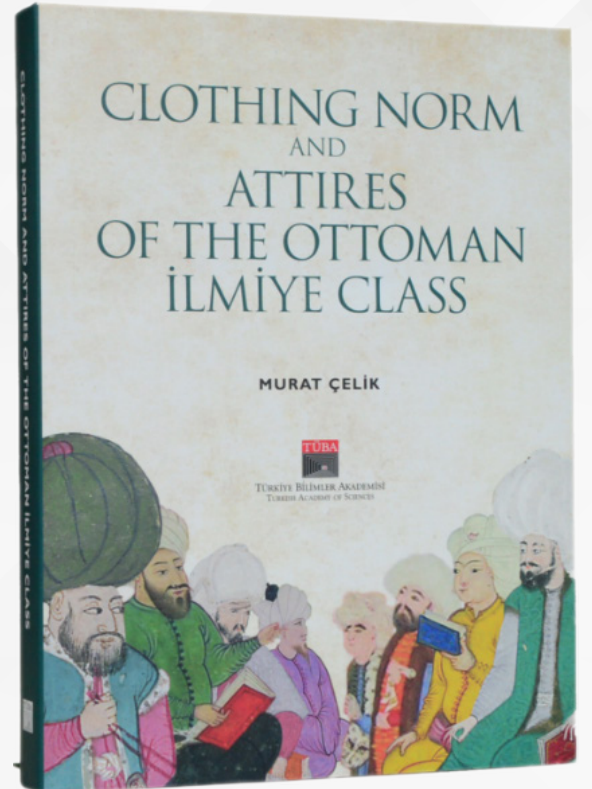
Hamdi Efendi'nin hayatı ve ilmi çalışmalarına dair arşiv belgelerine dayanan kapsamlı bir biyografisini ve Beyân-ı Kâide-i Cedîde'nin günümüz harflerine aktarılmış metnini ve onun matematiksel analizini içeren bu eser, Hamdi Efendi'nin Viyana'da matematik çalışmalarını asıl kaynaklarıyla incelemesi bakımından bir ilki temsil etmektedir. Beyân-ı Kâide-i Cedîde, Osmanlılar'ın modern eğitim politikaları, Avrupa'daki öğrencilerin akademik zihniyeti, üretilen bilginin seviyesi gibi farklı bahislere dair mülâhazalarla siyasi, sosyal ve bilimsel etmenleri de içeren çok katmanlı bir matematik tarihi çalışmasıdır aynı zamanda.

Osmanlı ilmiyesine ait kıyafetlerin konu edildiği bu araştırmayla üç alana katkı yapılması hedeflendi. Öncelikle Osmanlı ilmiyesine yönelik kıyafet normunun ortaya çıkarılması ve dolayısıyla da teorik bir zeminin kurulması amaçlanıyor. Kuşkusuz Osmanlı ilmiyesi kıyafet normunun felsefi bir arkaplanı ve gerekçesi bulunuyor. Çalışmada söz konusu bu teorik plan ve gerekçenin tasarımı tartışılıyor. Diğer bir hedef ise Osmanlı ilmiyesine ait kıyafetlerin, ileride yapılacak çalışmalara kaynaklık etmesi bakımından, bir tasnife tabi tutulması. Tasnif çalışmasıyla ilmiye kıyafetleri sınıflandırılacak, böylelikle kıyafetlerin birbirleriyle olan ilişkileri kurulabilecek. Üçüncü ve son hedef ise Osmanlı yükseköğrenim çalışmalarında ilmiye kıyafetlerinin bir alt disiplin olarak teşekkül etmesine zemin hazırlamak oldu.

“Clothing Norm and Attires of the Ottoman İlmiye Class: Student, Qadi, Mufti, Müderris, Naqib al-Ashraf, Qadiasker, Sheikh al-Islam: Classic Period in General Terms” adıyla Salim Korkmaz tarafından İngilizceye çevrilen eserde Türk ve Avrupa yazmalarındaki görseller yer alıyor; minyatürler ve diğer görseller hem dönemi betimliyor hem de ayrıntılara yer veriliyor.

İngilizce çevirisiyle birlikte eser; Osmanlı ilmiye teşkilatının kıyafetlerine yönelik yaklaşımların dünya yükseköğrenim tarihi çerçevesi içinde yapılacak tartışmalara dahil edilebilir hale gelmesini sağladı. Ayrıca eserin İngilizce versiyonu, dünyada yayımlanmış olan kulvarındaki diğer eserlerle karşılaştırılması için zemin oluşturuyor. İngilizce yayının varlığı diğer dillerdeki çalışmalara kaynaklık etmesinin yanı sıra Osmanlı yükseköğreniminin geniş bir zeminde tartışılarak anlaşılmasına zemin hazırlıyor.

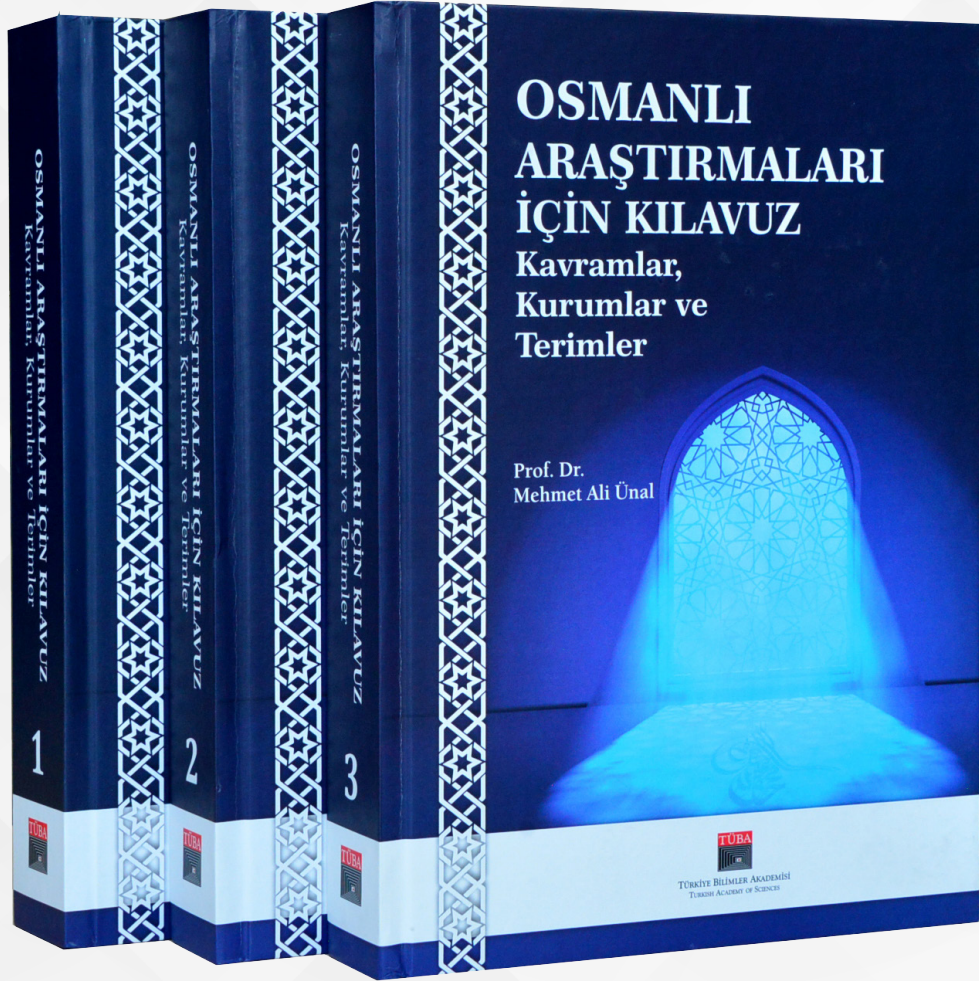

Mevlit türünün “öncü metni”, bir “kurucu metin” olarak temayüz eden Süleyman Çelebi’nin Vesîletü’n-Necât’ıdır. Öncü ve kurucu metin olan Vesîletü’n-Necât, kültür tarihimizde sadece bir edebi metin olarak değerlendirilmemiştir; o, aynı zamanda İslam’ın tevhit ilkesini ve bu ilkeyi vazeden Hz. Peygamber’i bu toprağın insanına anlatmayı, sevdirmeyi ve öğretmeyi amaçlayan bir şaheser olarak kabul görmüştür. Billhassa tevhid bahri ve kâinatın yaratılmasıyla (kozmogoni) ilgili bölümde, İslam düşüncesinin varlık telakkisini, birliğine şek ve şüphe olmayan yüce yaratıcının yegâne varlık olduğunu hikemi tarzda telkin etmiştir. Nitekim onun telkin ettiği tevhit anlayışı, varlık, ahlak ve bilgi anlayışımızı, hayata ve dünyaya dair bakışımızı inşa etmiştir. Yazılışından itibaren bestelenerek okunmuş, mevlit cemiyetlerinin oluşmasına vesile olmuştur. Bu yönüyle toplumu buluşturan, derleyip toplayan bir eser olmuştur. Diğer bir ifadeyle telkin edilen tevhit ilkesi, onu, toplumsal birlik ve beraberliği temin eden bir “buluşturucu” bir metne tebdil etmiştir.

Vesîletü’n-Necât, dil kuran bir metindir. Anadolu’da Türkçe din dilinin inşasında öncü eserlerden biri olarak, Hz. Peygamber merkezli bir edebî geleneğin kurulmasına vesile olmuş; mevlid, mi’râciyye ve mûcizâtü’n-Nebî gibi türlerin yazılmasını temin etmiştir. Keza dilimize yeni kavramlar da kazandırmıştır. Mevlit cemiyetleri tabirinin yanında bu meclislerde, mevlit okuyan mevlithanlar, bahirler arasında okunan ilahileri ifade eden tevşihler, cumhur halinde salavat getiren ve tekbirler okuyan zikirhânlar, kâiler ve duahânlar bu kabilden kavramlardır. Bu bakımdan eser, dil, dil tarihi ve dini kültürün yanında müzikoloji, sosyal psikoloji, antropoloji ve sosyoloji gibi bilim dalları için de önemli bir kaynak.

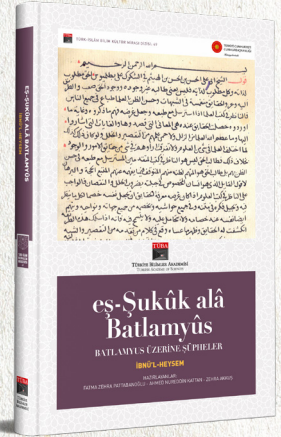
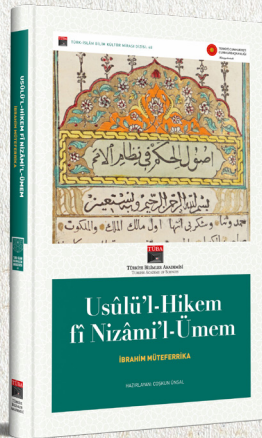
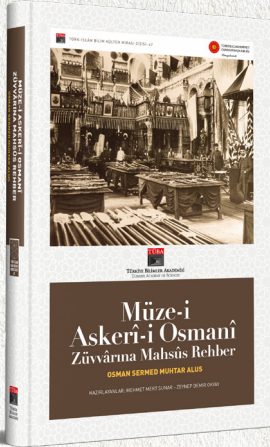
Vesîletü’n-Necât’ı farklı akademik disiplinlerin metot ve kavramlarıyla ele alan bu çalışma, eserin anlaşılmasına önemli bir katkı sunacak.

Prof. Dr. Mehmet Ali Ünal tarafından hazırlanan, yaklaşık 22 bin kavramın yer aldığı 3 ciltten oluşan eser, ilk olarak yayımlandığı 2011 yılından bu yana geliştirilerek yeniden literatüre kazandırıldı. Üniversite öğrencileri başta olmak üzere akademik çalışma yapan herkesin yararına sunulan çalışma akademisyenler için bir başvuru kaynağı niteliği taşıyor.

TÜRK-İSLAM BİLİM KÜLTÜR MİRASI DİZİSİ

TÜBA, Türkiye'nin ulusal bilim akademisi olma sorumluluğu ile bilim ve kültür mirasımıza verdiği önem ve 497 sayılı kuruluş KHK'sında da belirtildiği gibi "toplumda bilimsel yaklaşım ve düşüncenin yayılmasını sağlamak, bilimin öneminin ülke kamuoyunca takdir ve kabulünü sağlamak, gençleri bilim ve araştırma alanına yönlendirmek" yükümlülükleri doğrultusunda, "Türk - İslam Bilim Kültür Mirası Projesi"ni başlatmıştır. TÜBA'nın 2014 yılında başlattığı Türk-İslam Bilim Kültür Mirası (TİBKM) Projesi, 2018 yılıyla birlikte Cumhurbaşkanlığı himayelerinde sürdürülüyor.

Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA)

TÜBA, Türkiye’de bilimin geliştirilmesi ve özendirilmesi misyonuna sahip özerk bir üst kuruluştur. Akademinin kökenleri, 1851 yılında kurulan Encümen-i Daniş adı verilen Osmanlı kurumuna kadar gitmektedir. TÜBA, temel ve mühendislik bilimleri, sağlık ve yaşam bilimleri ve sosyal ve beşeri bilimler olmak üzere üç kategoride tüm bilim alanlarını kapsamaktadır. TÜBA, çalışma grupları, hibe ve ödül programlarının yanı sıra bilimsel etkinlik, raporlama gibi başlıklarda dünya bilim akademileri ve şemsiye kurum mahiyetindeki paydaşları ile işbirliği içinde faaliyetlerini sürdürmektedir.

Turkish Academy of Sciences (TÜBA)

TÜBA is an autonomous apex body for the development and promotion of science in Türkiye. The origins of the Academy go back to an Ottoman institution called the Encümen-i Daniş (Science Council), which was founded in 1851. TÜBA covers all scientific fields, which are grouped under the following three categories, basic and engineering sciences, health and life sciences, and social sciences and humanities. TÜBA is committed to contributing to the promotion of scientific research by organizing working groups, offering grants and awards, preparing, and supporting the preparation of scientific reports, as well as by collaborating with sister academies all around the world.

TÜBA eserlerine açık erişim için: www.tuba.gov.tr